

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Ühiskonnateaduste instituut
Sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika õppekava

Greten Sööl

**EAKATE VASTU SUUNATUD VÄGIVALD POLITSEINIKE
TÕLGENDUSTES LÕUNA PREFEKTUURI NÄITEL**

Magistritöö

Juhendaja: Reeli Sirotkina, MA

Tartu 2016

Abstract

ELDER ABUSE BASED ON POLICEMEN'S INTERPRETATION BY THE EXAMPLE OF SOUTH PREFECTURE

The goal of hereby research is to find out which kind of problems and solutions do specialists see while handling cases of elder abuse based on policemen's interpretations, and to analyse subject's areas of development and shortcomings.

The issue of elder abuse is not getting enough attention despite the fact that the number of 65-year-old and older people in society will be growing remarkably in the upcoming years in Estonia. These demographic changes, including the problems dealing with elder abuse, are a challenge for the state already today. Until present, the issues regarding elder abuse have been left without much media coverage and have remained in the background in public debates.

It is really important to understand what is the policemen's understanding, interpretation and recognition about elder abuse, as usually they are the first ones to witness the case of violence.

I based the collecting of the empirical data on the principles of qualitative research, and for the research method I chose structured interview which I transcribed literally. I used the thematic analysis. Policemen who work with solving the cases of elder abuse on the daily basis in Southern Prefecture where the participants of this research, as well as a prosecutor who does not belong to Southern Prefecture administrative field, but prosecutes committed acts of violence in administrative field of Southern Prefecture.

Based on analysis the conclusions are as follows:

- Policemen do not think about the meaning of violence, but they do recognise it
- The specialists would like to improve the co-operation with other institutions
- There is a need of training for specialists regarding the topic
- The importance of improving methods of prevention was recognised
- Despite the lack of resources, there is a willingness to change from police perspective.

KEYWORDS: Elder Abuse, Police, Violence, Co-operation

Sisukord

Abstract	2
Sisukord.....	3
Sissejuhatus	5
1. Vananemise mõju ühiskonnale ja individile	7
1.2 Vägivalla käsitlused.....	10
1.2.1 Eakate vastu suunatud vägivald	15
1.3 Ülevaade politsei tegevusest.....	20
1.3.1 Ennetustegevus politseitöö ühe tegevusena	22
1.3.2 Politsei tegevus vägivallajuhtumitega tegelemisel.....	23
1.3.3 Teavitamine vägivallajuhtumist	26
Probleemipüstitus ja uurimustöö eesmärk.....	28
2. Uurimuse metoodika	29
2.1 Uurimisviisi valik ja põhjendus	29
2.2 Andmete kogumine.....	30
2.3 Uurimuse käik.....	30
2.4 Uurimuses osalejad	31
2.5 Uuriija refleksiivsus	32
2.6 Andmete analüüsimeetod.....	32
3. Uurimistulemuste analüüs	34
3.1 Eakate vastane vägivald.....	34
3.1.1 Vägivalla tähendus spetsialistide silmade läbi	34
3.1.2 Intervjueeritavate seisukohad ja teadlikkus eakate vastusuunatud vägivallast	35
3.2 Spetsialistide tööalane kokkupuude vägivallatsejate ja vägivallaohvritega	40

3.2.1 Vaimne vägivald eaka suhtes	42
3.2.2 Majanduslik vägivald eaka suhtes	42
3.2.4 Alkoholihoobes vägivaldseja agressiivne käitumine	45
3.2.5 Seos kohtulahenditega	48
3.3 Politsei tegevus eakate vastu suunatud vägivaldajuhtumite lahendamisel	49
3.3.1 Eakate vastu suunatud vägivaldajuhtumite esinemine	49
3.4 Koostöö teiste asjasse puutuvate organisatsioonidega	50
3.4.1. Takistused ja probleemid piirkondliku politseitöö korraldamisel seoses eakate vastu suunatud vägivaldaga	52
3.4.2. Küsitletavate häälestus, hoiakud ja suhtumine eakatesse vägivalda ohvritesse	53
3.5 Küsitletavate seisukohad ja ettepanekud politseitöö korraldamise tõhustamiseks	54
4. Arutelu	56
KOKKUVÕTE	63
Kasutatud kirjandus	65
Lisa 1 Intervjuuküsimused	71

Sissejuhatus

Eestis kõneldakse üha rohkem avalikult naiste ja laste vastasest vägivallast, mis leiab aset peredes ja avalikus ruumis. See peegeldab ühiskonna muutumist avatumaks vägivalla teemadel diskuteerimise suhtes. Süstemaatiline tegevus naistevastase ja perevägivalla tõkestamiseks algas Eestis umbes 15 aastat tagasi ning selle lühikese aja jooksul on palju saavutatud näiteks õigusaktide täiendamise ja riikliku ohvriabi näol. Samuti on lisandunud nii kaasamõtlejaid kui tegutsejaid laiemas ennetustöös, sealhulgas vägivallatsejatega tegelemine. Poliitiline tahe teemaga tegeleda on selgelt olemas ning seda kinnitavad ka siseriiklikud strateegiad ja arengusuunad.

Vaatamata sellele, et Eestis suureneb lähiaastatel märkimisväärselt 65-aastaste ja vanemate inimeste hulk, on eakate vastu suunatud vägivallale vähe tähelepanu pööratud. Nende demograafiliste muutustega toimetulek, mis hõlmavad endas ka eakate vastu suunatud vägivalla probleemiga tegelemist, on riigile juba täna väljakutse. Seni on eakate vastu suunatud vägivald jäänud nii meedias kui avalikes debattides tagaplaanile.

Viimastel aastakümnetel on avastatud, et eakaid ohustavad enim nende endi lähedased ja inimesed, keda nad tavaliselt tunnevad ja usaldavad ning kellest ollakse sõltuvad. Eriti ohus on need eakad, kes hooldusest sõltuvad või elavad eraldatuses. Ebaselge on ka eakate vastu suunatud vägivalla ulatus, kuna praktikas on sageli väärkohtlemist väga raske avastada. Põhjused, miks vägivallajuhtumid jäävad avalikkuse eest varjatuks, on ohvrite häbitunne ning sõltuvus vägivallatseja abist. Lisaks ollakse ebakindlad, kuidas teatada ja toimida vägivalla ohvriks sattumise korral.

Politsei statistikast nähtub, et 60-aastaseid ning vanemaid mehi ja naisi ohustab vägivald vähem kui nooremat elanikkonda, samuti teavitavad eakamad inimesed juhtumitest harvemini kui noored. Erinevate ekspertide hinnangul aga on eakate vastu suunatud vägivalla ulatus sama, mis laste vastu suunatud vägivalla korral.

Eakate vastu suunatud vägivalda võidakse toime panna kõikjal ja igaühe poolt, kuid mina keskendun oma magistrisööses vägivallale, mille on toime pannud eakate endi järeltulijad. Kuna sageli on politsei esimene, kes vägivallajuhtumiga kokku puutub, on väga oluline, milline on politseinike arusaam eakate vastu suunatud vägivallast, kuidas nad seda mõistavad ja ära tunnevad.

Uurimustöö eesmärk on politseinike tõlgenduste läbi teada saada, milliseid probleeme ja lahendusi näevad spetsialistid eakate vastu suunatud vägivallajuhtumite käsitlemisel ning analüüsida valdkonna arenguvõimalusi ja kitsaskohti.

Magistritöö koosneb kolmest osast. Esimeses osas kirjeldan teoreetilist tausta. Annan ülevaate vananemise mõjust ühiskonnale ja indiviidile, selgitan vägivalla käsitlusi, kirjeldan eakate vastu suunatud vägivalda, räägin politsei tegevusest, kirjeldan ennetustegevust politseitöö ühe tegevusena, toon välja politsei tegevuse vägivallajuhtumitega tegelemisel ning kirjeldan vägivallajuhtumist teavitamist.

Teises peatükis kirjeldan, kuidas uurimuse läbi viisin, tutvustan andmekogumismeetodit ning käsitlen andmete analüüsi arengut. Analüüsi peatükki loon intervjuudest esilekerkinud teemade järgi ning lähtun kvalitatiivsest sisuanalüüsi meetodist.

Kolmandas peatükis toon välja arutelu näol andmeanalüüsi tulemused, teen järeldused ning koostan kokkuvõtte.

Soovin tänada kõiki Lõuna prefektuuriga seotud spetsialiste, kes olid nõus mulle intervjuud andma. Lisaks tänan oma juhendajat Reeli Sirotkinat asjakohaste nõuannete ja abi eest. Veel olen tänulik oma perekonnale ja lähedastele toetuse, abi, kannatlikkuse ja mõistmise eest.

1. Vananemise mõju ühiskonnale ja indiviidile

Maailma Tervishoiu Organisatsioon (2016) defineerib eakat kui isikut, kelle kronoloogiline vanus on 65 aastat või rohkem. Selle kohaselt vanuse klassifitseerimine erineb ajas ja riigiti, kuid peegeldab sageli erinevusi sotsiaalsete gruppide vahel ning tööjõuga seotud funktsionaalseid võimeid (Defination...,2016). Beltšikov (2010) toob välja, et ealised muutused avalduvad igal inimesel individuaalselt. Autor selgitab, et näiteks kortsud on tavaliseks vananemise tunnuseks, ent mõnel inimesel võivad need esineda ka noores eas. Vananemisprotsess ei ole silmaga nähtav (Beltšikov, 2010). Vananemine puudutab igäuhte ning vanaduse mõistmine tekib alles koos inimese enda vananemisega.

Allik, Möttus ja Realo (2011) arvates on majanduslikult arenenud riigid saja aasta jooksul teinud läbi demograafilise pöörde, mis käsitleb eeldatava eluea suurt kasvu. Nad leiavad, et eakate inimeste osakaal rahvastiku näitajates suureneb, tööealiste ja nooremate osa aga kahaneb jõudsalt ning elanikkonna vananemine toob ühiskonnale kaasa suuri kulutusi. Autorite meelest mõjutab vananev ühiskond kõige enam maailma majandust, mis läbi tööjõuliste inimeste suhe mittetöötavatesse väheneb ehk tööd tegevad inimesed peavad järjest enam toetama mittetöötavaid. Tõsiseks väljakutseks võib pidada ka seda, et eakate elukvaliteeti on kõige selle juures raske tagada, kuna vananemine on seotud ka terviseriskide tekkimisega (Allik jt, 2011). Eesti Inimarengu aruandes 2012-2013, toob Kiivet (2013) välja, et elukvaliteeti on keeruline mõõta. Kerem ja Pöder (2013) selgitavad, et elukvaliteet koosneb subjektiivsest heaolutundest ja sotsiaalse olemuse kvaliteedist. Toots (2013) lisab, et euroopalik lähenemine võtab elukvaliteedi mõõtmisel arvesse majanduslikku turvatunnet, sotsiaalset kaasatust ja sidusust ning inimeste võimestatust. Veel juhib ta tähelepanu sellele, et ehkki elukvaliteet on seoses individuaalsete teguritega: sotsiaalmajanduslik staatus, väärtushinnangud ning hoiakud, siis on ka riigil väga oluline roll elukvaliteedi edendamisel (Toots jt, 2013). Hoolimata sellest, et ühiskond vananeb ning eakate arv ühiskonnas kasvab, räägitakse eakatega seotud probleemidest siiski pigem pinnapealselt ja tagasihoidlikult. See võib olla põhjustatud sellest, et eakate puhul eeldatakse siiski raskustega toimetulekut. Vananemist käsitletakse peamiselt majandusliku probleemina, vähem keskendutakse indiviididele.

Dass (2015) toob välja, et vananemist ühiskonnas väga ei tähtsustata, järgides seda, kuidas eakaid meedias kujutatakse või siis vastupidiselt, ei kajastata üldse avalikkuse ees. Autor on

seisukohal, et kahjuks võime ühiskonnaliikmetena sattuda olukorda, kus eakaid inimesi lihtsalt ei ole olemas. Dass (2015) arvates nähakse, et eakad inimesed tarbivad noortega võrreldes hulga vähem ning seeläbi ei vaevugi keegi reklaamima eakatele vajaminevaid tooteid. Tänapäeva ühiskond on meediast väga tugevalt mõjutatud. Kuna me ei näe eakatele suunatud toodete ja teenuste reklaame ega sotsiaalkampaaniaid, siis laiem üldsus ei teadvusta ka eakatega seonduvaid probleeme. Tulva (2008) arvates ilmneb olukordi, kus eakatesse suhtutakse igasuguse individuaalsuseta ning neid võetakse kui anonüümset elanikgruppi, kes kvalifitseeruvad tumedasse ja halli massi. Autor toob välja, et see võib esile kutsuda juhused, kus kõige eelneva tagajärjel tekib eakal hirm keerulise ja võõra elu ees (Tulva, 2008). Oma teoses „Ikka siin“ toob Ram Dass selgelt välja selle, et vastastikmõjuiline maailmakäsitlus on viimase viiekümne aasta jooksul maad võtnud ning üha enam tekib perekondade killustumine – vanavanemate roll ei ole täna enam nii oluline, kui see oli aastakümneid tagasi. Ta selgitab, et ühiskonna vananemine toob endaga kaasa pensioniea tõusu, seetõttu on vanavanemad tihti tööealised ega osale lastelaste elus nii aktiivselt, kui seda tehti paarkümmend aastat tagasi. Tema arvates selline ühiskonna killustatus on suurema osa eakaid ilma jätnud keskkonnast, kus tunda ennast vajalikuna ning seeläbi paljud neist peavad oma elu väärtusetuks, kuna inimsuhete süsteemis puudub koht (Dass, 2015). Kuna ühiskonnas puudub kuvand eakast kui aktiivsest, rõõmsast ja tervest indiviidist, siis on levinud arvamus, et eakad on abitud ja põdura tervisega.

Kiilaspää (1999) arvates mõte vananemisest hirmutab paljusid inimesi, kuna vanadust kui sellist seostatakse nõdra keha ja manduva intelligentsiga. Autor toob välja, et teadlaste arvates on vananemine kronoloogiline elutsükel, mis on seoses läbielatud aastatega. Tema seisukohalt on vananemine ja haigeks jäämine kaks vägagi erinevat asja (Kiilaspää, 1999). Tulva (2004) arvates toetavad vananemist head suhted oma pere ja lähedastega. Tema arvates on olulisel kohal tervislik eluviis ja elu väärtustamine. Autor toob välja, et vananemist mõjutavad mitmed tegurid, näiteks: teenuste kättesaadavus ja kvaliteet, elamistingimused, tervis, kogukonna hoiak, eluviis, sotsiaalne positsioon ühiskonnas, millel on oluline roll terves protsessis. Lisaks rõhutab ta, et oluline aspekt on mitte näha vanemaealisi kui abivajajaid, vaid ühine eesmärk peaks olema ühiskonna integreeritus (Tulva, 2004). Eelpool toodud tingimused oleks justkui eelduseks vananemisele, kuid meie ühiskonnas on esindatud ka selline grupp neid eakaid, kelle elu ei ole nii täisväärtuslik. Tihti on probleemiks keerulised peresuhted ja majanduslikud probleemid, mis piiravad tervislikke eluviise ning sotsiaalseid

võimalusi. Randoja (2009) toob välja, et nii sotsiaalset kaasatust kui tõrjutust mõjutab inimest ümbritsev elukeskkond ning elamistingimused. Autor ütleb, et eluase on inimese üks põhivajadustest ning olulisel kohal on ka leibkonna eluruumi kvaliteet ning paljus, millest olenevad näiteks tervise-, töövõime ja eneseteostuse aspektid. Inimesele tekitab turvatunde tema kodu koos kõigi väärtustega, mis sinna kuuluvad (Randoja,2009). Nende olemasolu või puudulikkust on võimalik märgata teistel ühiskonnaliikmetel.

Aktiivsena vananemise arengukava aastateks 2013-2020 toob välja, et oluline on eakad kaasata ühiskonnaellu. Arengukava kohaselt näeb see aga ette aktiivset osalemist majandus-, kultuuri-, ja igapäevaelus (Aktiivsena...,2013). Usun, et eelpool mainitu eelduseks on kindlasti tugisüsteemide olemasolu ning eakate turvatunne. Vaimselt või füüsiliselt represseeritud eakate sotsiaalne integreerumine ühiskonda ja igapäevaellu on ilma kõrvalise abita vähetõenäoline.

Tulva (2008) rõhutab, et eakate heaolu puudutab tervet ühiskonda ning seeläbi vajabki eetilist tegutsemist ja lähenemist nii üksikisiku kui kogukonna tasandil. Autori arvates vajavad palju eakad teist inimest, kuna elu ei kohtle neid tihti hellalt, ega mõõda kõigile ühe mõõdupuuga, mistõttu teadmine teise olemasolust ning abi kättesaadavusest on turvalisuse loomisel üks põhilisi tugisambaid (Tulva, 2008). Vaimse tervise strateegia 2016-2025 näeb ette valdkondade vahelist koostööd. Strateegia kohaselt saavad oma tegevusi ühildada tervishoiu-, sotsiaal- ja kaitsevaldkonnad. Koostöö tulemusena oleks tagatud eakate turvaline elukeskkond ning vägivallavaba vananemine, kuna olulisel kohal on väärkohtlemist kannatava eaka abistamine (Vaimse...,2016). Vananemist käsitletakse ühiskonnas peamiselt kui sotsiaalmajanduslikku probleemi, kuigi mitmed autorid on rõhutanud ka vajadust pöörata tähelepanu indiviidi turvatundele ning eakate rolli väärtustamisele ühiskonnas. Keskendudes liigselt sellele, kuidas elanikkonna vananemine mõjutab noori ja majandust, jätame tähelepanuta eakate igapäevaprobleemid. Sageli võib peituda põhjus, miks eakad ei osale aktiivselt kultuuri- ja sotsiaalelus majandusliku ja sotsiaalse turvatunde puudumise tõttu.

1.2 Vägivalla käsitlused

Vägivalla ennetamise strateegia aastateks 2015-2020 toob välja, et igasuguse vägivalla puhul on tegemist inimõigusi kahjustava probleemiga, mis piirab inimeste õigust elule, vabadusele, turvalisusele, väärikusele, vaimsele ja füüsilisele puutumatusele ning mittediskrimineerimisele. Sotsiaalministeeriumi koostatud strateegia käsitleb vägivalda kui probleemi, mis tekitab kannatusi tervele ühiskonnale, millega kaasnevad ravikulud, tööhõive vähenemine, elukvaliteedi langus jne (Vägivalla ennetamise strateegia aastateks 2015-2020). Positiivne on tõdeda, et riikliku poliitika seisukohalt on vägivallaga tegelemine üheks põhiliseks prioriteediks ja arengusuunaks.

Vägivald võib avalduda mitmetes erinevates vormides. Enamlevinud käsitluse kohaselt liigitatakse vägivald kolmeks: füüsiline, vaimne ja seksuaalne vägivald. Vahepeal toonitatakse eraldi ka majanduslikku vägivalda (Kase, 2004). Maailma Tervishoiuorganisatsioon (2016) defineerib vägivalda kui tahtliku füüsilise jõu ja võimu kasutamist, mis on ohustatud enda, teiste või kogukonna poolt ning mille tõenäoline tulemus on kehavigastus, surm, psühholoogiline trauma, väärareng või kaotus (Violence, 2016). Seega vägivallaliike on mitmeid ning nad võivad avalduda erineval moel.

Kase (2004) kirjeldab füüsilist vägivalda agressiivse kehalise kontaktina, mis võib ilmned a tõukamises, nügimises, liikumise takistamises, isiku kinni hoidmises tema tahte vastaselt, peksmise, juustest tirimise, kägistamise, lämmatamise või esemete kasutamise näol vägivallaaktides (Kase, 2004). Füüsiline vägivald on märgatav ning kõige lihtsamini tuvastatavam vägivalla liik seetõttu, et kannatanul on üldjuhul silmnähtavad kehalised vigastused.

Maailma Tervishoiu organisatsiooni (2016) toob välja, et vaimne vägivald on käitumine, mis kontrollib ja suunab tahtlikult teise isiku käitumist läbi hirmu tekitamise, süütunde, alanduse, manipulatsioonide või sundimise (Defination...,2016). Vaimne vägivald on ignoreerimine, ähvardamine, jälitamine, majanduslik kontroll, hirmutamine, süüdistamine, laimamine, sugestioon, vaikimine (Kase, 2004). Tegemist on kõige enam varjatud vägivallaliigiga, kuna seda on raske märgata ja tõestada.

Krug, Dahlberg, Mercy, Zwi, Lozano (2002) ütlevad, et seksuaalne vägivald on igasugune seksuaalse sisuga akt, mis on suunatud teise indiviidi vastu, sealhulgas peetakse silmas ka

soovimatuid ja kohatuid kommentaare ning lähenemiskatseid. Seksuaalne vägivald on ka seksuaalse sisuga teole sundimine (Krug jt, 2002). Seksuaalsest vägivallast on viimastel aastatel rohkem rääkima hakatud ning seeläbi ei tekita see enam nii palju piinlikust ühiskonnaliikmetele, kui varem.

Laan, Reitemann ja Soo (2012) toovad välja, et majanduslik vägivald seisneb vägivallatseja kontrollimises ohvri raha kasutamise või ohvrile kuuluvate materiaalsete ressursside üle, eesmärgipärasusega muuta ohver endast sõltuvaks. Autorite arvates võib majanduslikuks vägivallaks pidada ohvrilt raha ära võtmist, pangakaardi enda käes hoidmist, ostude piiramist/takistamist, majapidamiskulude ranget kontrolli, võlgade tahtlikku tekitamist, sundkorras osalemist ebaseaduslikes tehingutes jne (Laan, jt, 2012). Majanduslikust vägivallast ei räägita väga palju, kuna tegemist on üsnagi varjatud vägivallaliigiga. Suuresti võib mõjutada majanduslik vägivald just eakamaid inimesi.

Ühe eakaid puudutava vägivallaliigina võib mõista ka hooletusse jätmist. Perel-Levin (2008) kirjeldab hooletusse jätmist kui eraldamist, hülgamist ja sotsiaalset tõrjutust, inim- ja meditsiiniliste õiguste rikkumist ning eemaldamist isiklikku elu puudutavates küsimustes (Perel-Levin, 2008). Tegemist on ühiskonna suure probleemiga, milles abivajajateks jäävad eakad, kes ise alati kõigega toime ei tule, kuid hooletusse jätmine võib samuti olla pigem üks varjatud vägivallaliikidest.

Galtung (2015) toob välja, et latentset vägivalda nähakse kui võimalikku ja tegelikku vägivalda, mistõttu võib võimaliku vägivalla tase olla kõrgem kui tegelik. Autor juhib tähelepanu sellele, et latentsetes vägivallajuhtumites võib ebastabiilsetes olukordades olla oht olukorda alahinnata (Galtung, 2015). Alati ei pruugi kõrvalised isikud märgata tähelepanuväärseid aspekte. Nii vaimse-, majandusliku-, kui latentsete vägivallajuhtumite puhul on olemasolev statistika ebapiisav, kuna aset leidnud situatsioone on väga raske tuvastada ja tõestada. Tihti jätab ohver juhtunu enda teada, kuid ka siis, kui ohver on otsustanud kaebuse esitada, on toimepandud akti väga raske tõestada, kuna puuduvad reaalsed tõendid ning süüdistus baseerub sageli vaid ütlustel.

Politsei- ja Piirivalveamet (2016) kirjeldab lähisuhtevägivalda, mida võib teisisõnu nimetada ka perevägivallaks kui igasugust vaimset, füüsilist või seksuaalset vägivallaakti, mis toimub inimeste vahel, kes on omavahel varasemalt olnud intiimsuhtes, seotud tulenevalt seadusest

või on veresuguluses. Politsei märgib, et vägivalda võivad kogeda nii lapsed kui täiskasvanud. Lisaks toob politsei välja, et vaadeldes lähisuhtevägivalda laiemalt, hõlmab see ka lähisuhtes olevate laste-, puuetega- ja eakate vastu suunatud või vahelist vägivalda (Lähisuhtevägivald, 2016). Politseistatistika toob välja, et 2015 aastal (12 kuu lõikes) on Lõuna prefektuuri haldusalas registreeritud lähisuhtevägivalla juhtumeid 3417, nendes 544 juhul kannatajaks oli meesterahvas. Statistika märgib, et 2016 aastal (4 kuu lõikes) on eelpool nimetatud haldusalas toime pandud 1201 lähisuhtevägivalla juhtumit, nendes 191 juhul oli kannatajaks meesterahvas (Politsei- ja Piirivalveamet 2016). Antud statistika kinnitab, et lähisuhtevägivalla juhtumite puhul võivad olla kannatajateks nii naised, kui mehed ning minu töö kontekstis nii emad, kui isad.

Seega lisaks klassikalisele vägivallamääratlemisele, saame vaadelda ka eraldiseisvatena naiste- ja meeste vastu suunatud vägivalda. Vägivalla ennetamise strateegia aastateks 2015-2020 tõlgendab naistevastast vägivalda kui põhiõiguste rikkumist soost tingituna. Sealhulgas toob strateegia välja õiguse elule, turvalisusele, vabadusele, väärikusele ja võrdsusele sõltumata soost, mittediskrimineerimise ja puutumatusse nii vaimses kui füüsilises mõistes (Vägivalla ennetamise strateegia aastateks 2015-2020). FRA naistevastase vägivallauuring (2014) toob välja, et naistevastane vägivald on väga levinud. Uuring viidi läbi 28 Euroopa Liidu liikmesriigis ning toob näiteks välja, et iga kolmas naine on kannatanud alates 15. eluaastast füüsilise- või seksuaalse vägivalla all, iga viies naine on kogenud füüsilist vägivalda, mis on toime pandud tema partneri või ekspartneri poolt ning iga teine naisterahvas on kokku puutunud seksuaalse ahistamisega. Lisaks selgitab uuring, et sellised asjaolud kinnitavad väärkohtlemise levimust. Antud teod mõjutavad naiste elukäiku, kuid süstemaatiline teatamine nendest on hetkel puudulik (Naistevastane...,2014). Pigem surutakse enda emotsioonid alla ning naised mõtlevad, et nad on ise midagi teinud oma partneri vihastamiseks ning seega on nad vägivalla ära teeninud.

Band-Winterstein (2015) selgitab, et eakad naised pigem järgivad traditsioonidest tulenevaid soorolle, millest tulenevalt on nad pühendunud, lojaalsed, kaitseval seisukohal privaatsuse mõistes ja alistuvad. Autor toob välja, et eakad naised võivad olla tulenevalt tervislikust seisundist või majanduslikust olukorrast sõltuvad oma partnerist. Siiski tuntakse end lõksus olevat vastakas emotsionaalses situatsioonis, milles ühest küljest püütakse suhet säilitada, teisalt aga piirata vägivallatsejast kaaslast (Brand-Winterstein, 2015). Tegelikuses puudub

igasugusele vägivallale õigustus ning võib öelda, et vägivald on põhjendamatu. Vägiwald on põhjendamatu ka siis, kui see on nii-öelda provotseeritud, kuna inimene peab suutma ohjata enda käitumuslikke eripärasid.

Eesti riik allkirjastas 2011. aastal Euroopa Nõukogu naistevastase ja koduvägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsiooni. See konventsioon on lepe, mis võitleb naistevastase- ja koduvägivalla vastu ning ennetab seda. Käesoleva konventsiooni eesmärgiks on muuta eelkõige Euroopa ning sealhulgas ka teised riigid turvalisemaks elukeskkonnaks. Konventsioon seab esikohale vägivalla all kannatanud, pannes riigile kohustuse pakkuda neile võimalikult palju tuge ja teenuseid, juurutades ühiskonnas mõistmist, et peresisesel vägivallal puudub igasugune õigustus (Euroopa..., 2011). Sellest võib järeldada, et ühiskond peab püüdlema selle poole, et muutuks inimeste mõttelaad ja hoiakud erinevatest vägivallaliikidest.

Meeste vastu suunatud vägivallast räägitakse märksa vähem, kuid ollakse teadlikud, et ohvriteks võivad olla ka meessugupoole esindajad. Ometigi on probleem olemas. Seda kinnitab Soo (2015) uuring, mis toob välja, et enamikel juhtudel on mehed rohkem kogenud füüsilist vägivalda lapsepõlves, kui täiskasvanueas. Suuremal määral selgub uuringust, et mehed on kogenud kehtvat alandamist ja häbistamist, hirmu, ähvardamist ning kontrollivat käitumist. Samuti selgus uuringust, et vähemal määral on mehed puutunud ka kokku seksuaalvägivallaga (Soo, 2015).

Kosberg (2014) juhib tähelepanu sellele, et meeste väärkohtlejateks on eelkõige nende enda pereliikmed, kes on kõige potentsiaalsemad vägivallatsejad. Autor märgib, et meeste väärkohtlemine on pigem varjatud probleem, kuna tulenevalt kultuurilistest uskumustest probleemi tunnistamine on meeste jaoks pigem häbiväärne. Ta lisab, et väärkohtlemise all kannatavad mehed võib jaotada kolme gruppi: mehed, kellel on kõrge riskiga elustiil ning nad elavad teistest kõrgema riskiga sotsiaalsetes oludes (üksikud, maapiirkondades elavad, vangid, homoseksuaalid). Teiseks toob autor välja mehed, kes elavad koos perega, kuna autori arvates on kõige suuremaks väärkohtlejate grupiks perekond. Kolmandaks mainib autor mehi, kes ise ennast väärkohtlevad. Tema sõnul kannatavad sellised mehed vaimsete- ja füüsiliste terviseprobleemide – depressiooni, ängi ja viha all. Üks võimalus, kuidas takistada meeste väärkohtlemist, on julgustada ja abistada neid enda probleemide tunnistamisel ning vajaliku abi otsimisel (Kosberg, 2014). Üldjuhul on mehed harjunud ise hakkama saama ning pigem tunnevad nad häbitunnet probleemist rääkides. See on kindlasti seotud sellega, et hetkel

räägitakse naistevastasest vägivallast oluliselt rohkem kui sellest, et ka mehed võivad sattuda vägivallaohvriks. Vägivallaohvriks võib sattuda iga inimene ja see ei ole kindlasti tingitud tema soost, mistõttu vägivallaakt võidakse toime panna ükskõik kelle suhtes. Linno, Soo, Strömpl (2011) selgitavad, et vägivald toimub interaktsioonis. Autorid käsitlevad nelja tasandit. Esimeseks tasandiks nimetavad nad ontogeenilist tasandit, mis hõlmab individuaalseid tegureid. Näitena tuuakse negatiivsed lapsepõlvkogemused, kiindumussuhte ebaturvalisus lapse ja täiskasvanud inimese vahel, mis on aluseks partneri vastu vägivalla kasutamisel või lapse väärkohtlemisel ning hooletusse jätmisel. Teiseks toovad autorid välja mikrosüsteemi ehk vahetu keskkonna – perekond ja täiskasvanute iseloomulikud jooned. Kolmandana märgivad autorid eksosüsteemi, mis koondab erinevaid aspekte ja sotsiaalseid ühiskonnastruktuure ning millel on mõju perekonna ja indiviidi toimimisele. Näitena toovad nad täiskasvanu töökoha, naabrid, kooli, toetusvõrgustikud sõprade ja sugulaste näol, sotsiaalmajanduslik positsiooni ja sotsiaalteenused. See võib tähendada, et ebapiisavad ja vähese kvaliteediga asjaolud võivad olulisel määral mõjutada vägivaldset käitumist ja hoiakuid. Neljandaks tasandiks nimetavad autorid makrosüsteemi, mis kaasab inimese kogukonna suuremasse kultuurisüsteemi. Nad märgivad, et sinna alla käivad ka üldiselt tuntud hoiakud ja normid, mis on omased kultuurile ja ühiskonnale. Näitena tuuakse aktsepteeriv vanemlus, laste karistamine ning hoiakud vägivaldse käitumise suhtes (Linno jt, 2011). Kogukonnal, kus inimene kasvab ja elab on väga suur roll erinevate tõekspidamiste ja väärtushinnangute tekkimisel, kuna need mõjutavad olulisel määral inimese tunde- ja mõtteelu.

Allaste ja Võõbus (2008) toovad välja, et vaadeldes vägivalda mikrotasandil ning püüdes analüüsida vägivallatsejat põhjuste poolelt, jääb kõlama inimeste oskamatus suhelda ning keerulisi olukordi teistmoodi lahendada. Autorite arvates mõjutavad vägivalda mikrotasandil ühiskonna väärtushinnangud, millele lisanduvad veel teisedki tegurid – tüdimus, stress, isiksuslikud omadused (Allaste, Võõbus, 2008). Kahtlemata ei ole eelpool mainitud kirjeldus ja loetelu ammendav. Vägivalla liike on palju ja väga erinevaid. Kõiki eelpool mainitud vägivallavorme on toime pandud ka eakate suhtes.

1.2.1 Eakate vastu suunatud vägivald

Maailma tervishoiu organisatsioon (2015) defineerib eakate vastu suunatud vägivalda kui üksikut või korduvat akti, või vajalike tegevuste mittetegemist, mis esinevad suhetes kus on ootus usaldusele. Definiitsiooni kohaselt põhjustab see kahju või muret eakale inimesele. Seda tüüpi vägivald kujutab endas inimõiguste rikkumist ning hõlmab füüsilist, seksuaalset, psühholoogilist, emotsionaalset, majanduslikku ning materiaalist kuritarvitamist, hülgamist, hooletusse jätmist ja tõsist au ning väärikuse riivamist (Elder Abuse, 2015). Sellise väärkohtlemise tulemused ulatuvad emotsionaalsetest kannatustest ja ebainimlikest elamistingimustest kuni tõsiste kannatuste, valu ja isegi surmani (Summers, Hoffmann, 2006). UNECE (2013) juhib tähelepanu sellele, et eakate väärkohtlemine on tõsine sotsiaalne probleem, mis jääb tihti märkamata. Poliitikadokumendist selgub, et kuigi see ei ole uus mõiste, siis ülemaailmne populatsiooni vananemise kiirus on suurendanud hirne eakate väärkohtlemise suhtes ning võib suurendada ka nende kaalukust ja keerukust. Rahvusvahelised võrreldavad andmed eakate väärkohtlemisest ei ole vabalt kättesaadavad, mis raskendab arusaamist probleemi sügavusest ning raskendab ka arengusuundade jälgimist (Abuse... 2013). Olenemata sellest tõdetakse, et eakate vastu suunatud vägivald on probleem, millega on vajalik tegeleda.

Ehkki viimase viie aasta jooksul on saadud vägivalla levimisest ja olemusest parem ülevaade, siis hetkel puudub Eesti riigil konkreetne ülevaade eakate ja puuetega inimeste vastu toime pandud vägivallast, kuna teemakohaseid uuringuid on vähe (Vägivalla ennetamise strateegia aastateks 2015-2020). Eakate ja puuetega inimeste vastu suunatud vägivalda oleks vajalik laialdasemalt uurida, et selgitada probleemi ning leida sellele lahendusi. Selle hetkeni, mil antud sihtgruppide vägivallast aktiivselt ei kõnelda, ei anna see ka teadmisi probleemi ulatusest ja vägivalla esinemissagedusest ega konkreetset sihtgruppi puudutavatest vägivallaliikidest.

Jones ja Powell (2006) toovad välja, et eakate vastu suunatud vägivallajuhtumeid leiab aset üle maailma ning tegemist on ühteaegu nii sotsiaalse kui meditsiinilise probleemiga. Autorite arvates mõjutab igasugune vägivallatsemine elukvaliteeti ja toob endaga kaasa pikaajalised negatiivsed tagajärjed (Jones, Powell, 2006). Kuna igasugune vägivald mõjutab inimese psüühikat ja vähendab nende turvatunnet, siis mõjutab see tugevasti ohvrite kaasatust ühiskonna-, kultuuri- ja sotsiaalellu. Lisaks põhjustab see usaldamatust lähedaste ning kaitse-

ja sotsiaalasutuste suhtes ning eakas ei taha ega julge otsida abi. Nii nagu lastel ja tööjõulistel inimestel, on ka eakatel õigus olla kaitstud väärkohtlemise eest.

Harvad ei ole olukorrad, kus eakas inimene peab mingil põhjusel sõltuma kõrvaliste inimeste abist. Kuigi Eesti Vabariigi kehtiva perekonnaseaduse § 96 kohaselt on vajaduspõhise hoolduse pakkumine ja korraldamine pereliikme kanda (PKS, 2015), ei tulda hooldamisega sageli lihtsalt toime. Sellises olukorras on vajalik kohaliku omavalitsuse tugi. Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus § 6 toob välja, et omavalitsuse ülesandeks on korraldada vallas või linnas, muuhulgas sotsiaalabi- ja teenuseid ning hoolekannet (KOKS, 2015). Väiksemates piirkondades töötavatel spetsialistidel on oluliselt lihtsam olla kursis piirkonnas elavate eakate elutingimuste ja heaoluga, suurtes kogukondades jäävad need pigem tagaplaanile.

Mõningatel juhtudel võib vägivald avalduda ka selles, et eakas on jäetud hooletusse. Heisler ja Bolton (2006) toovad välja, et kui tavaliselt keskendutakse kolmandate isikute poolt toime pandud vägivallatsemisele, siis tegelikult on probleemiks ka enese hooletusse jätmine (*self-neglect*). Autorid märgivad, et väga suur osa eakatest, kes end hooletusse jätavad, mõistavad oma tegusid ja selle mõju teistele. Samuti nendivad Heisler ja Bolton, et sotsiaaltöötajad kogevad tihti vastupanu, kui nad soovivad eakaid aidata. Uurijad on leidnud, et paljud eakad, kes end hooletusse jätavad on valmis koostööks, kui neile lähenetakse järjepidevalt inimese poolt, kellega on tekkinud usalduslik suhe (Heisler, Bolton 2006). Walsh, Olson, Ploeg, Lofeld, MacMillan (2010) märgivad, et spetsialistid, kes töötavad eakatega nii hoolekandekui teistes asutustes, peavad olema tähelepanelikud märkide ja sümptomite suhtes, mis viitavad eaka väärkohtlemisele ning olema teadlikud, kuidas küsida vägivallaga kokkupuute kohta ning teenuste kohta, kus nad saaksid abiks olla. Autorid tõid välja, et sotsiaal- ja tervishoiutöötajad peaksid olema teadlikud rõhumisviiside paljususest (Walsh jt, 2010).

Järgnev tabel annab hea ülevaate indikaatoritest, mis puudutavad eakate vastu suunatud vägivalla märkamist. Oluline on, et selliseid tähelepanekuid oskaksid teha kõik ühiskonnaliikmed. Lisaks kinnitab see asjaolu, et eakate vastu suunatud vägivalla puhul võivad ilmned nii füüsilised-, käitumis- ja emotsionaalsed-, seksuaalsed- ja majanduslikud näitajad.

Tabel 1. Eakate vastu suunatud vägivalda indikaatorid.

Füüsilised	Käitumis- ja emotsionaalsed	Seksuaalsed	Majanduslikud	Hooldaja näited
Füüsiliste rünnakute kaebused	Muutused tavapärasel söömisel	Seksuaalse väärkohtlemise kaebused	Raha väljamaksed, mis on ettearvamatud või tavatud vanemaealistele	Hooldaja on väsinud ja stressis
Põhjendamatud kukkumised ja vigastused	Hirm, segadus	Seksuaalkäitumised, mis pole kooskõlas vanemaealiste tavaliste suhete ja eelneva iseloomuga	Raha väljamaksed, mis ei ole vastavuses vanemaealiste rahaliste vahenditega	Hooldaja näib ülemäära murelik või muretu
Füüsilised	Käitumis- ja emotsionaalsed	Seksuaalsed	Majanduslikud	Hooldaja näited
Ebatavalise paiknemise või tüübiga põletused ja verevalumid	Passiivsus, depressiooni süvendamine või vähendamine	Seletamatud muutused käitumises, nt agressioon, eemale tõmbumine või enesevigastamine	Testamendi või vara omandiõiguse muutmine sooviga jätta vara „uutele sõpradele või sugulastele“	Hooldaja süüdistab eakat erinevates asjades (nt pidamatus)
Lõikehaavad või muud jäljed füüsilisest kinnihoidmisest või takistamisest	Abitus, lootusetus, rahutus	Pidevad kõhuvalu kaebused või seletamatud vaginaalsed/anaalsed veritsused	Vara on kadunud	Hooldaja käitub agressiivselt
Alatoitumine või vedelikupuudus ilma haigusliku põhjuseta	Vaimsest segadusest mitte tulenevad vastuolulised avaldused või muud ambivalentsused	Korduvad suguelundite infektsioonid või verevalumid rindade või suguelundite piirkonnas	Vanemaealised „ei leia“ väärt- või isiklikke esemeid	Hooldaja kohtleb eakat kui last või ebainimlikult
Märk puudulikust hooldusest või vähesest hügieenist	Soovimatus rääkida avalikult	Rebitud, määritud või verine aluspesu	Kahtlased tegevused krediitkaardiga	Hooldaja on varasemalt tarvitanud meelemärke või väärkohelnud teisi
Isik otsib meditsiini-list abi ning tähelepanu mitmelt arstilt	Hooldajaga füüsilise-, silm- või verbaalse kontakti vältimine		Hüvede puudus, kuigi eakas saaks endale neid lubada	Hooldaja reageerib küsitlemisel kaitsvalt
	Eraldatus			Hooldaja ei soovi, et eakat intervjueritakse üksi
				Võib olla vaenulik või puiklev
				Hooldaja on eakat hooldanud pikka aega

Allikas: Dahlberg, Krug, Mercy, Zwi, Lozano 2002.

Eelpool nähtud tabeli valguses võib hooldajaks olla ka eaka täiskasvanud laps. Osates eelpool välja toodud indikaatoreid õigeaegselt märgata, loob see võimaluse abivajavat eakat aidata.

2011. aastal viis Marika Tuherm läbi kvantitatiivse uurimuse eakate vägivalla kohta Järvamaa viie valla näitel. Tema uurimuses osales 210 eakat vanuses 65 ja vanemad. Tuherm'i uuringust selgus, et ligi 21% eakatest on tundnud end hooletusse jäetuna, mis andis kinnitust sellele, et lausa 32 eakat rõhutasid igapäevast elementaarse abita jäämist. Lisaks kajastub uuringust, et ligi 28% eakatest on pidanud taluma vaimset vägivalda sõimamise näol. Uuringust ilmnes ka, et 18 küsitluses osalenud eakat on talunud füüsilist vägivalda (Tuherm, 2012). Viies kohalikus omavalitsuses läbi viidud uuring viitab, et probleem on olemas ning ootab teadvustamist ja süvitsi tegelemist. Eelkõige tahaksin tähelepanu juhtida asjaolule, et ligi pooled vastanutest on talunud vägivallavormi, mida suure tõenäosusega mitte kunagi ei raporteerita, hooletusse jätmise ja sõimamise näol. Kuna hetkel puuduvad konkreetsete sanktsioonid hooletusse jätmise ja toime pandud verbaalsete vägivallakuritegude eest karistamise kohta, siis peaks tegelema kogukonna teavitamise ja ennetustööga.

Allen ja Perttu (2010) arvates saavad paljud vägivalla all kannatavad eakad kogukonna poolt vähe abi perevägivalla juhtumite vältimiseks. Autorid leiavad, et tihti on eakate grupi vajadused väga väikesed. Allen ja Perttu toovad välja, et eakatele naistele teeb kõige enam muret jõuetus, enesesüüdistamine, perekonna kaitsmine ja lootusetus, mis läbi tekitatakse oma murega barjäär ning sellega takistatakse abi jõudmist vajajani. Autorid toovad välja, et vanemad naised on kannatanud vägivalda kauem kui nooremad. Autorite arvates ei ole eakate vastu suunatud vägivald kuigi aktuaalne teema ning seeläbi mõtlevad eakad ohvrid tihti, et vägivallapoliitika on suunatud eelkõige noorematele ja tööjõulistele. Allen ja Perttu rõhutavad, et hirm saada häbimärgistatud on eaka jaoks määrav. Probleemi lahendus võiks pigem olla abi, kui reaalne karistus (Allen, Perttu, 2010). Tähelepanu vajavad nii ohvrid, kui vägivallatsejad. Mõlema osapoole aitamiseks on vaja järjekindlust sotsiaal- ja kaitseorganite töö paremat koordineerimist. Tihti küll loobutakse abist, kuid peale korduvat selgitustööd ollakse siiski valmis abi vastu võtma.

Seda, et ohvreid on raske aidata, on märkinud Linno, Soo ja Strömpl (2011) oma uurimusuandes „Perevägivalla levikut soodustavad riskid ja perevägivalla ulatus praktikute hinnangutes“. Uuring viitab sellele, et eakate vastu suunatud vägivalla toimepanijateks on eelkõige nende enda täiskasvanud lapsed. Autorid tõid välja, et ohvriabi töötajate poole pöörduvad peamiselt vanemad naised, kelle järeltulijad kuritarvitavad alkoholi, võtavad nendelt sissetuleku või kasutavad nende suhtes füüsilist jõudu. Uuringu läbiviijate arvates on

selliseid ohvreid raske aidata, kuna üldjuhul nad ei soovi abi saamiseks pöörduda politseisse või astuda avalikult oma järeltulija vastu. Autorid selgitasid, et eelpool nimetatud ohvrid on seisukohal, et emaks olemine justkui eeldab andestamist ning oma lapse tingimusteta armastamist (Linno jt, 2011). Samuti toovad Summers ja Hoffmann (2006) välja, et pereliikme poolt põhjustatud väärkohtlemise levimust on raske hinnata, kuna nendest juhtumitest tihti ei teatata. Autorite sõnul ei teata eakad väärkohtlemisest, kuna kardavad pereliikmete kättemaksu või armastavad oma väärkohtlevat last liiga palju, et neist võimudele teada anda. Nagu paljude teiste kuritegude puhul, siis ka siin ei saa me kunagi teada, kui paljudest eakate väärkohtlemise juhtumitest ei teatata kunagi (Summers, Hoffmann, 2006). Kuigi lapsed tunnevad oma vanemate suhtes samuti tugevat armastust, siis paraku sageli kutsuvad erinevad probleemid, näiteks alkoholi kuritarvitamine esile pinged, millele järgneb vägivallatsemise.

Erinevad sotsioloogias ja kriminoloogias läbi viidud alkoholi ja kuritegevuse seoste uuringud kinnitavad, et alkohol ja kuritegevus paraku käivad kokku. Enamik kuritegevust pannakse toime olles alkoholijoobes ning tihti võivad ka ohvrid olla alkoholi tarvitanud. Alkoholi mittetarvitamine kindlasti ei vähenda ega välista kuritegude toimepanemise võimalusi, kuid aitaks vähendada kuriteo tõenäosust märkimisväärselt (Beekmann, Traat, 2014). Politsei- ja Piirivalveameti statistika ajavahemikul 2013-2015 toime pandud ja registreeritud eakate vastaste vägivallajuhtumite kohta näitab, et 42 korral 340-st kuriteost on kindlaks tehtud, et kuriteo toimepanija olnud alkoholijoobes (Politsei- ja Piirivalveamet, 2016). Alati ei ole alkoholi tarvitamine kuriteo põhjustajaks, küll aga võib väita, et alkohol võib olla üheks ajendiks. Ühe näitena võib välja tuua ka selle, et tuleb ette olukordi, kus vägivallajuhtumist teavitatakse alles järgneval päeval ning seetõttu ei ole politseil võimalik alkoholijoovet fikseerida teo toimepanemise hetkel. Praktikale toetudes saab öelda, et eakate vastu toime pandud vägivallajuhtumite puhul võivad olla vägivallatsejateks nende täiskasvanud lapsed ning alkoholist tingitud vägivallaktid võivad esinevad pigem pensioni- ja sotsiaaltoetuste kuupäevadel, kus eakad satuvad erinevate rünnakute ohvriks.

Krug, Dahlberg, Mercy, Zwi ja Lozano (2002) toovad välja, et võrreldes noortega võib eakate väärkohtlemist pidada eriti tõsiseks, kuna eakad kuuluvad füüsiliselt nõrgemate ja haavatavamate sihtgruppi. Autorid kirjeldavad, et eakate luud on nõrgemad ning vigastuste puhul võtab nende kokkukasvamine ja taastumine kauem aega. Lisaks juhivad nad

tähelepanu sellele, et pikemas perspektiivis võivad isegi väiksemad õnnetusjuhtumid tekitada olulist kahju. Autorid märgivad, et paljudel eakatel on limiteeritud sissetulekud, mistõttu nendest ilma jäämine mõjutab neid tugevalt. Vahel on osa eakaid isoleeritud, üksildased ja vaevatud erinevatest haigustest, mistõttu on nad ka sihtmärgiks ära kasutamise ja petturluse mõistes (Krug jt, 2002). Veel on suureks probleemiks eakate vastu suunatud vägivalda puhul see, et ohvrid ei teavita juhtumist ning ei ole nõus oma lähikondlaste vastu tunnistust andma. Hoolimata sellest, et eakad on teovõimelised, on nad haavatavamad ning vahel tuleb neid aidata, sõltumata nende enda tahtest. See on väljakutseks nii politseinikele kui sotsiaaltöötajatele.

1.3 Ülevaade politsei tegevusest

Politsei- ja Piirivalveamet (2016) on Eesti suurim riigiasutus. Organisatsiooni prioriteediks on riigi turvalisuse tagamine ning avalik kord, sealhulgas kuritegude menetlemine ja ennetamine. Politsei põhiväärtusteks on inimlikkus, avatus, koostöö, inimesekesksus, professionaalsus, ausameelsus, turvalisus ning usaldusväarsus (Koostöös..., 2016). Vastavalt Politsei- ja Piirivalveameti põhimäärusele (2014) jaotuvad prefektuuride tööpiirkonnad järgmiselt: Põhja prefektuur, Ida prefektuur, Lõuna prefektuur ja Lääne prefektuur. Lõuna prefektuuri haldusallasse kuuluvad Jõgeva, Põlva, Tartu, Valga, Viljandi ja Võru maakond (Politsei- ja Piirivalveameti põhimäärus, 2014). Politsei tegevusvaldkonnad on väga laialdased ning igapäevaselt tuleb ametnikel lahendada erineva sisuga tööülesandeid. Politseiniku elukutse nõuab pühendumist ning tahet keerulistele situatsioonidele operatiivselt ning oskuslikult läheneda.

Politsei üheks põhiliseks eesmärgiks on kuritegude ennetamine (Politsei- ja Piirivalveamet 2016). Vastavalt kriminaalpoliitikale (2016) on eesmärgiks vähendada kuritegevuse põhjuseid ning seda soodustavaid tegureid, vähendada võimalikkust kuritegelikuks käitumiseks. Kuriteoennetus jaguneb kolmeks: sotsiaalne ennetustöö, olustikuline ennetustöö ning süütegude tagajärgedega tegelemine (Mis..., 2016). Ennetuse juures on olulisel kohal ka see, et märgata esilekerkinud probleeme esmaste märkide tekkimisel. Selle tulemusena on võimalik ära hoida pöördumatuid tagajärgi ning liikuda turvalisema elukeskkonna poole. Politsei- ja Piirivalveameti ennetustegevuste juhend (2015) on peamiselt suunatud kodanike

teadlikkuse tõstmisele, hoiakute kujundamisele ning sotsiaalsete oskuste parandamisele. Juhend viitab sellele, et ennetust politseis toetavad näiteks patrulltegevus ning järelevalve. Ennetustegevus politseis peab olema teadus- ja tõenduspõhine, võimalikult jätkusuutlik ning toetuma ja seostuma tulemuslikkusega (Politsei..., 2015). Seega on oluline, et läbiviidud ennetustegevus oleks töötav ja tulemuslik ning hiljem oleks võimalik teha järeldused ning selgitada välja jätkusuutlikkus. Vastavalt ennetustegevuse juhendile (2015) on politsei roll ennetada probleeme ning reageerida neile. Politsei ülesandeks on julgustada kodanikke teatama korrarikkumistest, kahtlastest või süütegude avastamisele võimalikest viitavatest tegevusest ning võimalikust ohust inimese elule ja tervisele (Politsei ennetustegevuse juhend 2015). Tulenevalt sellest on väga oluline, et politsei oleks avatud ja nähtav ning igati integreeritud ühiskonda, kus kodanikud julgeksid kaitseorgani poole pöörduda, kartmata tagajärgi. Kuna Politsei- ja Piirivalveametis töötab igapäevaselt väga palju spetsialiste, on struktuurist tulenevalt kõikidel spetsialistidel erinevad tööülesanded.

Patrullpolitseiniku põhilisteks tööülesanneteks on avalikus kohas järelevalve teostamine, korrarikkumiste ennetamine ja tõkestamine, süütegude menetlemine ning väljakutsetele reageerimine ning nende teenindamine (Patrullpolitseiniku ametijuhend 2012). Pean vajalikuks siin märkida, et just patrullpolitseinikud puutuvad igapäevaselt kokku väga erinevate juhtumitega, mis nõuavad julgust vastu võtta otsuseid ning eeldavad kiiret mõtlemist ja tegutsemist, sõltumata juhtumi keerukusest. Kaasik (2007) toob välja, et patrulltegevust võib tõlgendada kui kohalolekut piirkonnas, mille tulemusena on politsei nähtavam ja kättesaadavam. Ehkki patrulli olemasolu ei pruugi piirkonnas kuritegevust vähendada, aitab see võidelda reaalse kuritegevuse vastu ning muudab kodanikule politseiga kontakteerumise oluliselt lihtsamaks (Kaasik, 2007). Siinkohal mängivad rolli ka politseiniku isikuomadused ning käitumine, milliseid suhteid ta suudab luua kogukonnaga. Kodanik loodab alati politsei saabudes korrarikkumise lõppemisele ning lahendustele. Olulisel kohal on informatsiooni edastamine sotsiaalhoolekandeasutustele ning probleemiga süvitsi tegelemine.

Piirkonnapolitseiniku peamisteks tööülesanneteks on panustada turvalisuse loomisele koostöö näol teiste institutsioonidega, selgitada ja leida lahendus konkreetse piirkonna probleemkohtadele turvalisuse tagamise mõistes, tagada avalikku korda ning ennetada ja kindlaks teha erinevate süütegude toimepanemist (Piirkondliku..., 2014). Piirkondliku

politseitöö juhend (2014) kehtestab, et kodanike vastuvõttu peab korraldama piirkonnapolitseinik vähemalt ühel korral kalendrikuus. Juhendist tulenevalt on vajalik korraldada minimaalselt kaks korda aastas kohtumist konkreetse piirkonna elanikega, kuhu on kaasatud ka kohaliku omavalitsuse esindajad. Antud dokument sätestab, et piirkonnapolitseinik peab tähelepanu pöörama riskiperele ja juhtima tähelepanu probleemsetele aadressidele ning edastama informatsiooni nii sotsiaaltöö valdkonda kuuluvatele koostööpartneritele, kui patrulltoimkonnale. Tulenevalt juhendist on piirkonnapolitseinikul kohustus teostada järelkontrolle, kodukülastusi, vestlusi ja koostöötegevusi kohaliku omavalitsusega. Juhend kinnitab, et abivajavatest isikutest teavitamine kohalikele omavalitsusele on kohustuslik, kui juhtum on seotud näiteks lähisuhtevägivalla-, töövõimetuspensionit saavate- või eakate-, ning puudega isikutega (Piirkondliku...2014). Piirkonnapolitseiniku roll on olla vahetus kontaktis kohaliku elanikkonnaga kuna see tekitab kogukonnas usalduslikku suhet ning näitab abivalmidust. Sõbralik ja hooliv suhtumine politsei poolt lisab kindlustunnet ning julgust rääkida ka peresisestel teemadel.

1.3.1 Ennetustegevus politseitöö ühe tegevusena

Siseturvalisuse arengukava (2015-2020) näeb ette vägivalla ennetust elanikkonna teavitamise näol. Arengukavas on sätestatud, et edaspidi peavad toimuma ennetuskampaaniad, mis vähendaksid riskikäitumist ning ennetaksid ohte. Kriminaalpoliitika arengusuunad kuni 2018 aastani soovib, et vägivaldset käitumist põhjustavatele teguritele peaks tähelepanu pöörama juba enne esimeste ohumärkide ilmnemist ning panustada tuleks sekkumisprogrammidesse. Seega näeb arengusuund ette, et vajalik oleks reageerida enne, kui tekib reaalne vägivaldsoht (Kriminaalpoliitika...,2010). Samas toob ka Politsei- ja Piirivalveameti ennetustegevuse aastaplaan (2016) prioriteetidena välja, et lähisuhtevägivalla tagajärjel tapmise ja mõrvade arv väheneb. Plaani järgselt loodetakse, et vägivalda aktsepteeriva ja oma teadmisi tagasihoidlikumaks hindavate kodanike osakaal väheneb. Ühe ennetustegevusena näeb plaan ette jaoskonnasiseste riskiaadresside ja –isikute aitamiseks ja toetamiseks erinevaid koostöötegevusi ning võrgustike loomisi (Politsei- ja Piirivalveameti aastaplaan, 2016). Võib öelda, et ühelt poolt tegeleb politsei ennetusega ning teisalt kuritegude menetlemisega. Paraku on murettekitavaks asjaoluks aga see, et tihtipeale jõuavad vägivaldajuhtumid politseini alles

siis, kui reaalne vägivald on juba aset leidnud. Ehkki viimastel aastatel on lähisuhtevägivalla teema vägagi aktuaalne, siis selleni, et üldine ühiskondlik hoiak muutuks, on veel pikk tee.

1.3.2 Politsei tegevus vägivallajuhtumitega tegelemisel

Politsei- ja Piirivalveamet (2016) tõlgendab igasugust vägivallaakti isikuvastase kuriteona. Selleks, et politseil oleks võimalik sekkuda ning seda võimalikult efektiivselt, on esmalt vajalik, et kodanikud julgeksid pöörduda ning teavitada (Politsei- ja Piirivalveamet 2016). Paraku on vahepeal ühiskonnaliikmed seisukohal, et nendesse antud situatsioon ei puutu ning ebameeldivuste vältimiseks oleks targem eemale hoida. Lisaks esineb juhtumeid, kus kannatanud alahindavad nende suhtes toime pandud vägivallajuhtumi tõsidust ning suruvad oma tunded alla. Politsei- ja Piirivalveameti seisukohalt on sündmuskohtadel olulisel kohal kannatanule turvatunde loomine ning vägivallatseja korrale kutsumine, ehk korrarikkumise kohene lõpetamine (Politsei- ja Piirivalveamet 2016). Ka Linno, Soo, Strömpl (2011) toovad välja, et politseil on oluline roll lähisuhtevägivalla juhtumite lahendamisel, kuna tihti on politsei ainus abistav institutsioon, kes on geograafiliselt laia paiknemisega, kellel on hädaabitelefon ning kes jõuab teistest oluliselt kiiremini sündmuskohale. Autorid rõhutavad, et tänu seaduslikele alustele on politseinike võimuses vägivalla lõpetamine ning tõkestamine (Linno jt, 2011). Juhul kui politseil on olemas piisav teadlikkus ja vajaminev informatsioon, on lihtsam erinevatele vägivallajuhtumitele reageerida ning nendesse sekkuda.

Oma töös lähtuvad PPA ametnikud Politsei- ja Piirivalveameti peadirektori käskkirjast nr 378, mis kannab nimetust: Lähisuhtevägivalla juhtumitele reageerimise ja ohvriabile info edastamise kord. Lähisuhtevägivalla juhtumite käsitlemise üldpõhimõtetena toob antud juhend välja selle, et politseiametnikul on kohustus suhtuda tõsiselt ja erapooletult igasse lähisuhtevägivalla juhtumisse ning sellega kaasnenud teatesse. Juhend näeb ette, kõiki lähisuhtevägivallaga kokku puutunud isikuid tuleb kohelda au ja väärikust riivamata, seejuures arvestades isiku vanust, sugu, rassi, usulisi tõekspidamisi, rahvuslikku ja sotsiaalset eripära ja tema individuaalsust. Antud juhend näeb politsei tegevuses ette usuliste ja kultuuriliste arusaamiste järgset käitumist ning viimase õiguspärasust peab politseiametnik hindama vastavalt saabunud või tegelikult saabuda võinud tagajärjele, pidades silmas Eesti Vabariigi seadusandlust. Sealhulgas, peab politseiametnik hoiduma hinnangute andmisest,

kannatanu kritiseerimisest ning halvustamisest (Lähisuhtevägivalla..., 2012). Ehkki kõik antud nõuded politseiametnikele kehtivad, võivad ilmned olukorrad, kus politseiametnikel ei ole piisavalt kogemusi ja oskusi kõiki eri liiki esinevaid vägivallajuhtumeid lahendada. Siinkohal võivadki jääda puudujäävaks faktoriks vähene koolitus ning kogemused ja teadmised vägivallajuhtumite lahendamisel.

Eelpool mainitud juhend (2012) kirjeldab, et tänu lähisuhtevägivalla infolehtede koostamisele, on politseil efektiivsemalt võimalik kaardistada juhtumeid ning kaasata spetsialiste, tagamaks professionaalne sekkumine. Juhendi kohaselt annab koostatud lähisuhtevägivalla infoleht ülevaate juhtumi üldandmetest, kajastab kannatanu isikuandmeid, kinnitab kannatanu nõusolekut ohvriabiga edasisel suhtlemisel või keelustab selle ning annab ülevaate juhtumi tunnistajatest. Juhend näeb ette seda, et ennekõike on lähisuhtevägivalla infolehe koostajaks patrullpolitseinik, kes vahetuse lõpus edastab materjali ning läbi dokumendihalduse suunatakse tööülesandena piirkonnapolitseinikule või kuriteo puhul uurijale (Lähisuhtevägivalla...,2012). Tulenevalt praktikast võib öelda, et lähisuhtevägivalla infolehti koostavad ka piirkonnapolitseinikud, kes kaasavad koheselt ka sotsiaal- ja ohvriabitöötajad. Sotsiaaltöö spetsialistid on suureks abiks lähisuhtevägivalla juhtumite lahendamisel piirkonnapolitseinikele, kuna üldjuhul on neil olemas põhjalikum taustainformatsioon kui politseinikul. Ohvriabitöötajate kaasamisel tekitab kindlustunde spetsialistide erialane väljaõpe lähisuhtevägivalla juhtumite lahendamisel.

Kriminaalpoliitika (2016) selgitab, et ohvriabi on tasuta ning kõigile kättesaadav sotsiaalteenus, mille eesmärgiks on parandada ohvri olukorda ning tema toimetulekuvõimet. Õigus pöördumaks ohvriabisse on kõikidel, kes on langenud kuriteo ohvriks, jäänud hooletusse või abita ning kogenud halba kohtlemist (Ohvriabi, 2016). Lähisuhtevägivalla...2012 juhendis on selgelt välja toodud, et ohvriabi teenuse saamiseks õigustatud isikut peab teavitama tema õigusest ning võimalustest pöördumaks nõustamise või teenuse saamiseks ohvriabitöötaja poole. Juhendi kohaselt fikseerib Politseiametnik ohvri nõustumise või keeldumise ära lähisuhtevägivalla infolehe koostamisel vastavas lahtris. Juhul, kui ohver annab nõusoleku andmete edastamiseks, võtab temaga ühendust ohvriabitöötaja (Lähisuhtevägivalla...2012). Reeglina koostatakse alati lähisuhtevägivalla juhtumitega seonduvatel väljakutsetel infoleht, mis annab informatsiooni kohalikule piirkonnapolitseinikule või uurijale nähtu kohta.

Kergandberg ja Sillaots (2006) tõdeavad, et eeskätt on politseil esmareageerimise võimalus, tulenevalt korrakaitsealistest ja järelvalvealastest funktsioonidest. Autorid kinnitavad, et kriminaalmenetluses käsitletakse politseid kui uurimisasutust, kellel on sündmuskohal esimese selektsiooni õigus. Selleks, et tegemist oleks kriminaalmenetlusega, on tarvis uurimisasutusel esitada vajalikke tõendeid sündmuse kohta. (Kergandberg, Sillaots 2006). Arvestama peab ka sündmuskohal olnud politseinike tähelepanekuid. Lähisuhtevägivalla juhtumitele reageerimisel peavad olema politseiametnikel vastavad teadmised, kuidas käituda kannatanuga ning oskused juhendada kannatanut tulemuslike tõendite esitamiseks.

Politsei statistika (2016) järgi on ajavahemikul 2013-2015 täidetud lähisuhtevägivalla infolehti, Lõuna prefektuuri haldusalas, kus kannatanuks on eakas 129 juhtumi puhul. Osades ei ole tegu otsese vägivalla ilmnemisega, vaid järelkontrollile suunamisega piirkonna politseinikele ja sotsiaaltöötajatele võimaliku informatsiooni kogumiseks ja talletamiseks. Otsene eaka vastu suunatud kuritegu oli 49 juhtumis. Samas kinnitab politsei statistika seda, et eelpool mainitud numbreid on sobiv vaadelda kui miinimumi, kuna infoteateid, kuhu alla läheb nii-öelda vaimne vägivald, aga ka kuriteoks mitte kvalifitseeruvad asjad (rüselemine, raputamine) esineb kordades rohkem, kui kuriteoteateid (Politsei- ja piirivalveamet 2016). Esmapilgul võivad politsei statistika kohaselt toime pandud juhtumite arvud tunduda pigem tagasihoidlikud, kuid siinkohal ei tohiks unustada, et probleemiks on vägivallajuhtumitest mitteteatamine ning seda eriti eaka elanikkonna hulgas. Lisaks pelgavad inimesed politsei poole pöörduda, kuna kardetakse, et toime pandud tegu võib kvalifitseeruda kriminaalasjaks. Kriminaalmenetlus algab aga siis, kui karistusseadustiku sätestatud koosseis on täidetud. Hirmu tundmiseks võib olla mitmeid põhjuseid, näiteks jätkuv elamine ühisel elupinnal. Lisaks kaalub kaastunne üle põhjustatud kannatused ning kardetakse vägivalla toimepannud lähedase elu ja tulevikku kriminaalkaristusega rikkuda.

Sellest tulenevalt on ohvrid pigem hirmul ja ärevil võimalike saabuvate tagajärgede pärast.

Kriminaalmenetluse seadustik § 193 sätestab, et kriminaalmenetluse alustamiseks peab olema selge ajend ja alus. Seadustiku kohaselt alustab menetlust uurimisasutus, kellel on kriminaalmenetluse alustamisest kohustus viivitamatult teatada prokuratuuri. Vastavalt § 30 juhib prokuratuur kohtueelset menetlust ning esitab süüdistust kohtus (KrMS 2016). Alati ei saa kõiki juhtumeid vaadelda ühetahuliselt ning seeläbi peabki vahepeal nii prokurör kui kohus toime pandud vägivallajuhtumisse ning kaaluma võimalikke alternatiive.

Kriminaalmenetluse seadustik § 203² lg 1 selgitab ka lepitusmenetluse võimalikkust, mille sisuks on osapoolte vaheline kokkuleppe sõlmimine. Seadus sätestab, et kokkuleppe sõlmijateks on kahtlustatav või süüdistatav ning kannatanu. Kriminaalmenetluse seadustiku kohaselt teeb ettepaneku lepitusmenetluseks prokuratuur või kohus (KrMS 2016). Heido (2015) selgitab, et prokurör saab lepitusmenetluse üle otsustada vaid juhtumite puhul, kus tal on olnud reaalne kokkupuude kannatanu ja kahtlustatavaga. Prokuröri sõnul on lepitusmenetlusel mõte ainult siis kui jäädakse kokku elama, kuna kriminaalkaristus muudab omavahelised suhted keerulisemaks. Tema sõnul on umbes 75 % lepitusmenetlustest seotud lähisuhtevägivalla juhtumitega. Lõuna Ringkonnaprokuratuuri prokurör märgib, et riiklik lepitaja on ohvriabitöötaja, kellega koostöös lepitusmenetlus läbi viiakse. Lepitusmenetlusel kehtestatud kokkulepe kehtib kuni 6 kuud (Heido 2015). Eelnev kinnitab asjaolu, et tähtis on vägivald lõpetada ning leida esilekerkinud probleemidele lahendus, kuna tegelikkuses kriminaalkaristus vägivallatseja käitumist ei muuda, vaid pahatihti süvendab.

1.3.3 Teavitamine vägivallajuhtumist

Võib väita, et kuriteod, mis realselt on registreeritud politsei andmebaasis, on illustreeriv materjal sellele, mis toimub tegelikkuses meie ühiskonnas. Vastavalt 2013-2015 aasta statistikale on Lõuna prefektuuri haldusalas registreeritud 340 kuriteos kannatanud eakat. Kuritegude puhul on enamlevinud väljakutsed seoses kehalise väärkohtlemisega (KarS § 121) ning omavolilise sissetungiga (KarS § 266). Eakate vastu suunatud vägivallajuhtumites mainitakse ka ähvardamist (KarS § 120) ja röövi (KarS § 200) (Politsei- ja Piirivalveamet 2016).

Vastavalt sotsiaalhoolekande seaduse § 13 on abivajavast isikust teatamise kohustus perekonnaliikmetel, kohtunikul, prokuröril, politseil, hoolekande-, tervishoiu- ja haridusasutuse töötajal, andes sellest teada viibimiskohajärgsele kohaliku omavalitsuse üksusele (SHS 2016).

Politsei- ja Piirivalveameti peadirektori käskkiri nr 378, märgib, et kindel kohustus teavitada juhtumist sotsiaaltöötajat saabub, kui ühel ja samal aadressil või kindla isikuga seoses leiab aset juba kolmandat korda lähisuhtevägivalla juhtum või koheselt, kui vägivald on toime pandud töövõimetuspensionit saava või vanaduspensionil oleva isiku suhtes. Samuti iga juhtumi puhul, kus politseiametnikul on sisetunne, et kannatanu vajab sotsiaalametniku abi

(Lähisuhtevägivalla...,2012). See annab kinnitust, et äärmiselt olulisel kohal on politseiniku erudeeritus ning oskus näha laiemat pilti.

Parkja ja Otter-Üprus (2002) selgitavad, et suurel osal kuriteoohvritest võivad ilmned peale vägivallaakti nii füüsilised kui ka psüühilised reaktsioonid, mistõttu vajavad nad juhtunust üle saamiseks abi ja aega. Autorid juhivad tähelepanu sellele, et ohvrid võivad vajada arsti, psühholoogi või psühhiaatri abi. Harvad ei ole olukorrad, kus ohvrid satuvad psühholoogilisse kriisi (Parkja, Otter-Üprus, 2002). Psühholoogilisse kriisi ei pruugi alati sattuda vaid ohvrid vaid sellised üleelamised võivad kannatusi tekitada ka ametnikele, kes antud juhtumitega igapäevaselt kokku puutuvad.

Perttu ja Kaselitz (2006) juhivad tähelepanu sellele, et ametnikul on oluline tunnetada faktoreid, mis mõjutavad tööülesannete täitmist. Autorid täheldavad, et vägivallajuhtumitega kokkupuutumine eeldab kannatlikkust ja teadlikkust, kuna selliste juhtumite lahendamiseks võivad kaasneda nii pinged kui emotsioonid. Sellepärast selgitavad Perttu ja Kaselitz, et vägivallajuhtumiga tegeleja peab oskama suhtuda kriitiliselt enda uskumustesse ja stereotüüpidesse, jättes kõrvale ühiskonnahoiakud. Samas märgivad ka autorid, et ametnik võib tunda abitust ja frustratsiooni, kuna vägivallajuhtum ei lahene ning samasisulised probleemid avalduvad uuesti. Nad toovad välja, et sellistes juhtumites ei pruugi kannatajaks olla ainult ohver, vaid ka spetsialist võib läbi elada vastuolulisi tundeid, kuna tekib soov aidata ent puuduvad vajalikud oskused. Seetõttu spetsialistid, kes igapäevaselt puutuvad kokku vägivallajuhtumitega võivad tunnetada läbipõlemist ning kurnatust (Perttu, Kaselitz, 2006). Kõikidel politseinikel on olemas enda tunde- ja mõtteelu ning teatud määral emotsionaalsus, mis võib taanduda aastatega. Seetõttu võib kodanikel jääda mulje, et politsei võib olla juhtumite suhtes emotsionaalselt külm, kuid see on seotud toimetulekuoskustega. Selle tulenevalt võivad inimesed arvata, et politsei ei hooli piisavalt, kuid tegelikkuses peitub selle taga lihtsalt toimetulekuoskus. Seepärast on oluline suhelda ümbritseva kogukonnaga ning saada vahepeal tagasisidet tehtud töö kohta.

Probleemipüstitus ja uurimustöö eesmärk

Viimastel aastatel räägitakse palju lähisuhtevägivallast. Enne seda suhtuti antud teemasse kui häbiväärsesse ja peresisesesse asja. Tänapäevaks oleme jõudnud teadmisele, et vägivald ei ole peresine asi ning on ühiskonnas eksisteeriv laiaulatuslik ja aktuaalne probleem. Enam räägitakse ja kirjutatakse laste ja naiste vastu suunatud vägivallast. Suurema tähelepanuta on jäänud meesohvrid ja eakad. Kuna meesohvrid ja eakad on samuti abivajav sihtgrupp, siis oleks vajalik ühiskonna teadlikkuse tõstmisele rohkem tähelepanu pöörata.

Võib öelda, et suur osa meie ümber toimuvast vägivallast on latentne, mistõttu ei jõua informatsioon politsei vaatevälja. Selle tulemusena jäävad nii vägivallaohvrid kui vägivallatsejad õiguskaitsest ja erinevatest tugiteenustest ilma. Kuna Eestis nagu ka mujal arenenud riikides vananeb elanikkond jõudsalt, on oluline tõstata eakate vastane vägivald kui probleem.

Eakate väärkohtlemine on oluline probleem, mida kinnitavad ka Eestis läbiviidud uurimistulemused (Tuherm 2012; Paal 2013). Minu sooviks on uurida spetsialistide teadlikkust ja kompetentsust, et mõista paremini antud valdkonna kitsaskohti ja arenguvajadusi Lõuna prefektuuris.

Uurimustöö **eesmärk** on politseinike tõlgenduste läbi teada saada, milliseid probleeme ja lahendusi näevad spetsialistid eakate vastu suunatud vägivallajuhtumite käsitlemisel ning analüüsida valdkonna arenguvõimalusi ja kitsaskohti.

Lähtuvalt uurimustöö eesmärgist püstitasin järgnevad **uurimisküsimused**:

- Kuidas tõlgendavad spetsialistid eakate vastu suunatud vägivalda?
- Millised on spetsialistide kogemused vägivallajuhtumite lahendamisel?
- Milliseid võimalusi näevad politseinikud eakate vastu suunatud vägivallajuhtumite ennetamiseks?

2. Uurimuse metoodika

2.1 Uurimisviisi valik ja põhjendus

Antud uurimuse empiiriliste andmete kogumisel lähtusin kvalitatiivse uurimuse põhimõtetest ning uurimismeetodiks valisin struktureeritud intervjuu.

Seni on Eestis läbi viidud mõned kvalitatiivsed uuringud seoses eakate väärkohtlemise teemaga (Paal, 2013; Tuherm, 2011; Linno jt, 2011). Praeguses ühiskonnas pööratakse vähe tähelepanu eakate vastu suunatud vägivallajuhtumitele. Kõige enam kõnetavad meid juhtumid, mis puudutavad ennekõike laste- ja naistevastast vägivalda. Tihti jäävad ka politseil märkamata olukorrad, kus kannatajaks on eakas.

Kvalitatiivne uurimisviis on paindlik ning intervjuueeritavatel on võimalik vabalt väljendada oma tundeid, mõtteid ja kogemusi seoses uuritavaga. Kindlasti on mul soov uurida konkreetset fenomeni ning saada autentset informatsiooni hetkel töötavate ametnike käest.

Kvalitatiivset uurimust käsitletakse kui teadmiste hankimise protsessi, mis baseerub erinevatel metodoloogilistel traditsioonidel ning annab ülevaate sotsiaalsetest, ehk inimesega seotud probleemidest (Creswell, 1997). Kvalitatiivse uurimuse puhul on teoreetiline osa seoses empiirilise andmestikuga, mistõttu on uurija ise aktiivselt uurimusse kaasatud (Neuman, 2006). Uuringus osalenud spetsialistid on tööalaselt kokku puutunud eakate vastu suunatud vägivallajuhtumite lahendamisega.

Laherand (2008) toob välja, et eelkõige kasutatakse kvalitatiivset meetodit, kui uurija tahab saada vastust küsimustele „miks?“ ja „kuidas?“. Kvalitatiivne uurimus annab võimaluse uurida inimeste kogemusi, arusaamu, tõlgendamist ja mõistmist temale loomulikus keskkonnas (Laherand, 2008).

2.2 Andmete kogumine

Intervjueerimine on üks enamlevinuid uurimismeetodeid erinevates sotsiaaluuringutes, kuna läbi selle on võimalik efektiivsemalt mõista, mida teised inimesed tunnevad ja mõtlevad (Fielding, 2003).

Kuna intervjuu läbiviijana kõhklesin, et teema võib muutuda liialt laialivalguvaks, otsustasin läbi viia struktureeritud intervjuu. Laherand (2008) märgib, et struktureeritud intervjuus on intervjuerija selgemalt lokaliseeritud. Antud uurimuses oli oluline välja selgitada uurimuses osalenute hoiakud, mõtted ja suhtumine.

Cohen ja Crabtree (2006) toovad välja, et struktureeritud intervjuus küsib uurija kõikidelt intervjuueeritavatel samasid küsimusi ning küsimustik on standardiseeritud. Autorid rõhutavad, et intervjuueeritaval on küllaltki neutraalne roll. Nad selgitavad, et struktureeritud intervjuust saadud vastused on üldjoontes sisukad ning asjakohased, kuna küsimused on täpselt formuleeritud. Intervjuude läbiviimist hõlbustab see, et struktureerituse puhul on võimalik intervjuu läbi viia telefoni teel, veebipõhiselt, näost-näku jne (Cohen, Crabtree, 2006).

Intervjueerimisel palusin igal spetsialistil rääkida ühe eakate vastu suunatud vägivallaga seotud isikuloo, millega neil on olnud tööalane kokkupuude. Võrdleva näitena seostasin magistritöö analüüsiosas juhtumeid kohtulahenditega. Kokkuleppel prokuröriga ei viita ma edaspidi konfidentsiaalsuse huvides ühelegi kohtulahendile.

2.3 Uurimuse käik

Magistritöö empiirilised andmed kogusin käesoleval aastal, ajavahemikul 09. märts kuni 23. aprill.

Esmalt koostas juhendaja soovitusel pilootintervjuu. Pilootintervjuud viisin läbi märtsi alguses, vastajateks palusin enda kahte kolleegi Lõuna prefektuurist, kelle on tööalane kokkupuude eakate vastu suunatud vägivallajuhtumitega. Pilootintervjuu eesmärgiks oli mõista, kuidas intervjuueeritavad küsimustele reageerivad ning millised on esialgsed vastused. Peale pilootintervjuude läbiviimist korjegin küsimusi. Lõpptulemuse parandamiseks

otsustasin ühe küsimuse ära jätta, kuna tundsin, et see tekitab osalejates segadust ning lisasin selle asemele teise eesmärgipärasema küsimuse. Algselt planeerisin intervjuude läbiviimiseks 30-45 minutit. Läbiviidud intervjuud koosnesid viieteistkümnest küsimusest (Lisa 1).

Intervjuude teostamiseks taotlesin luba Politsei- ja Piirivalveametilt. Intervjuu toimus igale intervjuueeritavale valitud kohas, ning enne intervjuueerima asumist tutvustasin osalejatele magistritöö eesmärki ja uurimisprobleemi. Intervjuu läbiviimisel arvestasin osalejatele sobiva ajaga ning intervjuude kestvus oli umbes 20 minutit. Intervjuueeritavatele küsimusi eelnevalt ei tutvustanud. Kõik vastajad osalesid uurimuses vabatahtlikult. Palusin luba intervjuu salvestamiseks. Intervjuud salvestasin mobiiltelefoni diktofoniga ning transkribeerisin täies mahus, välja arvatud enesetutvustus ning ülevaade uurimusest. Käesolevas töös ei ole mainitud ühtegi isikunime.

Intervjuu ajal rääkis iga osaleja ühe isikuloo, mis puudutab eakate vastu suunatud vägivallajuhtumit ning jutustus on analüüsis edasi antud muutmata kujul. Intervjuust prokuröriga selgusid ka mõningad kohtulahendite näited, mida magistritöö analüüsi osas kasutasin.

2.4 Uurimuses osalejad

Uurimuses osalejateks olid Lõuna prefektuuri haldusalas töötavad politseinikud, kes igapäevaselt puutuvad kokku eakate vastu suunatud vägivallajuhtumite lahendamisega ning prokurör, kes ei kuulu Lõuna prefektuuri haldusalasse, küll aga menetleb Lõuna prefektuuri haldusalas toimepandud vägivallakuritegusid. Sellest tulenevalt viitan edaspidi töös intervjuueeritavatele kui spetsialistidele, mitte politseinikele. Kõikidel intervjuueeritavatel oli vähemalt 3 aastane töökogemus riigiametnikuna.

Minu magistritöö intervjuueeritavad olid erinevate ametialade esindajad. Kokku intervjuueerisin kümmet spetsialisti, kelle seas olid piirkonnapolitseinikud, välijuht, kiirreageerija, patrullpolitseinik, uurija, teabebüroo spetsialist ning prokurör. Intervjuueeritavad valisin esmalt enda kaaskolleegide hulgast, kellega tööalane kokkupuude on igapäevane. Intervjuu kestvuse ajal sain kaaskolleegidelt asjakohaseid nõuandeid rohkemate inimeste intervjuueerimiseks.

Käesolevas töös olen taganud vastajate anonüümsuse, märgistades analüüsides neid tunnustega A,B,C jne. Lisaks tõin mõned näited kohtulahenditest umbisikulisel kõneviisil vägivallajuhtumitega seostamise eesmärgil.

Intervjuude analüüsimisel tõin välja esilekerkinud teemad, kasutasin spetsialistide praktikast tulenevaid kohtulahendeid ning isikulugusid.

2.5 Uuriija refleksiivsus

Lähtudes juhendmaterjalist bakalaureusetöö koostamiseks sotsioloogia ning sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika erialal (2016) pidasin oluliseks välja tuua, et uurimus toimus uurija ja uuritava interaktsioonis. Juhendmaterjal kinnitab, et enda mõju uurimusele ei ole vaja karta, vaid sellest tuleb olla teadlik ning võtta seda andmete kogumisel arvesse (Juhendmaterjal...2016)

Olles uurija rollis tundsin, kuidas minul on suur mõju teema käsitlemisel intervjuueeritavaga. Kuna ma varasemalt olin rääkinud oma kolleegidele magistratöö teemast tundsin, et suunasin kaaskolleegid mõtlema teema olulisusele.

Esmase reaktsioon oli peaaegu kõikidel kolleegidel, et nad ei puutu antud valdkonnaga väga kokku ning nende hääles kõlas tugevalt ebakindlus. Seejärel julgustasin kolleege osalema, kuna reaalne tööalane kokkupuude eakate vastase vägivallaga on olnud neil kõigil.

2.6 Andmete analüüsimeetod

Analüüsisin andmeid kvalitatiivse uurimisviisiga ning kasutasin temaatilist analüüsi. Laherand (2008) toob välja, et temaatiline analüüs on teisisõnu teksti taandamise protseduur. Autor märgib, et olemasolevad lõigud parafraseeritakse summeeritavateks lauseteks. Ta rõhub sellele, et antud lausetest tuuakse omakorda välja võtmesõnad. Laherand (2008) toob näite, et parafraaside abil luuakse kategooriate süsteem.

Autori sõnul tähendab kodeerimine juhtumite, ilmingute ja mõistete võrdlemist ning suunatud küsimuste sõnastamist kindlale adressaadile, peale mida tekivad mõisted ja koodid. Kategoriseerimise all mõistetakse mõtete koondamist ühe kindla teema alla (Laherand, 2008).

Olemasolevate andmete kodeerimiseks ja analüüsimiseks jagasin struktureeritud intervjuude küsimuste põhjal viide kategooriasse ning seejärel alakategooriatesse. Esmalt tõin intervjuudest välja korduma hakanud mõtted. Seejärel lõin esmase teemajaotuse ning ühildasin mõtted ja teemad. Minu poolt välja selgitatud kategooriad olid:

1. **Eakate vastane vägivald.** Alakategooriad: vägivalla tähendus spetsialistide silmade läbi; intervjuueeritavate seisukohad ja teadlikkus eakate vastu suunatud vägivallast.
2. **Spetsialistide tööalane kokkupuude vägivallatsejate ja vägivallaohvritega.** Alakategooriad: vaimne vägivald eaka suhtes; majanduslik vägivald eaka suhtes; olmeprobleemidest tingitud eakate vastu suunatud vägivallajuhtumid; alkoholihoones vägivallatseja agressiivne käitumine; seos kohtulahenditega.
3. **Politsei tegevus vägivallajuhtumite lahendamisel.** Alakategooria: eakate vastu suunatud vägivallajuhtumite esinemine.
4. **Koostöö teiste asjasse puutuvate organisatsioonidega.** Alakategooriad: takistused ja probleemid piirkondliku politseitöö korraldamisel seoses eakate vastu suunatud vägivallaga; küsitlevate häälestus, hoiakud ja suhtumine eakasse vägivallaohvrissse.
5. **Küsitlevate seisukohad ja ettepanekud politseitöö korraldamise tõhustamiseks.**

3. Uurimistulemuste analüüs

Käesolevas magistritöö osas esitan peamised uurimustulemused, mis ilmnesid kümne Lõuna prefektuuriga kokkupuutuva ametnikuga läbi viidud struktureeritud intervjuudest. Katkendid on intervjuudest välja toodud kaldkirjas ning jutumärkides muutmata kujul. Sümboliga /--/ tähistan tsitaatidest väljajäetud osasid, ehk tsitaadist on võetud katkend. Järgides konfidentsiaalsusreegleid, olen intervjuudest välja jätnud isikuandmed ja nimed, mis võivad kahjustada intervjuueeritavate või juhtumite anonüümsust.

Intervjuude eesmärgiks on politseinike tõlgenduste läbi teada saada, milliseid probleeme ja lahendusi näevad spetsialistid eakate vastu suunatud vägivaldajuhtumite käsitlemisel ning analüüsida valdkonna arenguvõimalusi ja kitsaskohti.

3.1 Eakate vastane vägivald

Selles peatükis toon välja spetsialistide kogemused eakate vastu suunatud vägivaldaprobleemide märkamisest ja nendega töötamisest. Selgus, et ametnikud käsitlesid seda sarnaselt ja nende vastused ühtisid.

3.1.1 Vägivalla tähendus spetsialistide silmade läbi

Intervjuueeritavatel tekkis raskusi vägivalla mõiste defineerimisega. See oli nende jaoks ootamatu ja võib öelda, et kohati keeruline.

„/--/ Vägivald..vägivald on sellesuhtes on ta hea küsimus, et ee, et neid definitsioone on niivõrd palju, siis vägivald, see on see kehalise, füüsilise, kuidas see on koosluse rikkumine. Ma ei oska seda niimoodi täpsemalt ütelda eksole. See on see meditsiiniline, aga ma ei ole kunagi sellepeale niimoodi mõelnud, sellepärast, et ilmselt ei oska ka öelda selle kohta ka midagi täiendavalt. Vägivald – see oleks naljakas kui ma ütleksin, et vägivald, oi see on väga paha asi, eksole. Aga vägivald, vägivald on siis ee, võib ka panna siis teistmoodi, ütleme siis, et inimeste omavahelistes suhetes keelatud tegevus...” (I)

Intervjueeritavad olid seisukohal, et tegemist on eelkõige füüsilise kannatuse tekitamisega, mistõttu seostati vägivalla ilminguid tervishoiu valdkonnaga. Intervjueeritavad mainisid ära ka psüühilise vägivalla. Intervjuudes ilmnis kaudselt „majanduslik vägivald“, kuid konkreetse vägivallaliigina seda keegi spetsialistidest välja ei toonud. See viitab sellele, et spetsialistid ei teadvusta majanduslikku vägivalda eraldi seisva vägivallaliigina, kuna see ei ole kuigi aktuaalne teema ning pigem jäi kõlama see, et majandusliku vägivallaga puututakse kokku, kuid oskus vägivallaks seda nimetada oli pigem puudlik.

„Minu töös esineb nii psüühilist kui füüsilist vägivalda ja tegelema peab mõlemaga.“

(D)

Tulemustest nähtub, et intervjueeritavad rõhutasid mõlema – nii füüsilise kui psühholoogilise vägivallaga tegelemise osatähtsust, ning kinnitasid, et mõlemat vägivallaliiki on nende töös selgelt esinenud. Spetsialistid olid seisukohal, et füüsilist vägivalda on olnud oluliselt lihtsam tuvastada, kuid kuna vägivalla märkamise teema on hetkel aktuaalne ka politseisüsteemis, siis on nad osanud sellele rohkemat tähelepanu pöörata. Antud küsimusele oli keeruline vastata, kuna vägivalla tähendusele igapäevaselt ei mõelda. Politsei puutub vägivalljuhtumitega igapäevaselt kokku ja olemas on teadmised, mis aidanud eristada vaimset- ja füüsilist vägivalda, kuid intervjuudest selgus, et vägivalla kui sõna tähendusele ei ole varem mõeldud. Samas toodi välja, et vägivalla tõlgendamisel on oluline koht omavahelistel suhetel, mis klassifitseerub interaktiivse vägivalla alla. Kuna intervjuude kontekstis oli põhirõhk vägivallal, mida panevad toime eakate järeltulijad, siis kõik intervjueeritavad rõhutasid seda, et lähisuhetel on vägagi suur osatähtsus ning kodu on eakatele kõige olulisem koht, kust on saanud alguse turvatunne ning heaolu.

3.1.2 Intervjueeritavate seisukohad ja teadlikkus eakate vastusuunatud vägivallast

Kuna eakate vastu suunatud vägivalda ei ole Eestis palju uuritud, on see ka olnud väiksema tähelepanu all kui näiteks naiste- ja laste vastu suunatud vägivald, siis oli minu sooviks teada, millised on spetsialistide tõlgendused eakate vastu suunatud vägivallast. Selgus, et seda peatakse väga tähtsaks probleemiks, mis vajab tegelemist. Intervjueeritavad olid seisukohal, et

sellele tuleks rohkem tähelepanu pöörata ning püüda leida lahendusi. Need juhtumid esinevad spetsialistide arvamusel pigem harva, kuid see ei tähenda, et teema poleks oluline.

„Ma ikka saan aru, et see on suht jube teema. Et noh jah, et see on igapäevane töö ja päriselt ka, et me võiksime hoolida rohkem ka nendest inimestest, aga kuna ma teisi politseinike juba aidata tahan, siis mulle tundub, et läheb päris hästi.“ (B)

Intervjueeritavad olid seisukohal, et eesmärgiks tuleks seada töötajate teadlikkuse tõstmise. Selleks, et probleemi ära tunda ning osata sellega pädevalt toime tulla, on vaja teadmisi. Abi võiks olla erinevatest koolitustest, mis suurendavad töötajate informeeritust probleemist.

„/--/ Juhina tunnen, et minu alluvad peaksid saama rohkem koolitusi, kuidas ära tunda see, mis on tõsine teema. /--/ Inimesed on tublid, aga vajaksid täiendamist antud teemal. Tihti nähakse seal järjekordset tööülesannet, mitte seda, et vanainimene on hädas.“ (B)

Ka spetsialistid ise avaldasid soovi olla teadlikumad ning tundsid vajadust rohkemate ja süvendatumate koolituste järele. Oldi seisukohal, et ükski koolitus kasutu ei oleks ja ehkki enda teadmisi hinnatakse, siis soovitakse olla teadlikumad ja ollakse ootaval seisukohal probleemi tõstatamise osas.

„Ee, ei ega ma väga /--/ sellel alal nagu kindlalt ei tunne, selles osas, et koolitusi võiks sellealasel olla rohkem, milles ma kindlasti osaleksin. Kuidas ära tunda? Kuidas aidata? Kuidas edasi?“ (C)

Siinkohal võibki välja lugeda, et politsei jaoks on tegemist pigem uuema valdkonnaga, mille olemasolust ollakse teadlikud, kuid puuduvad vastavad oskused ja lähenemismeetodid, mis aitaksid politseinikel efektiivsemalt abi pakkuda. See võib olla tingitud koolituste vähesusest ja konkreetse sihtgrupi alatahtsustamisest.

Kokkupuuted eakate vastu suunatud vägivallaga polegi ehk minimaalsed, kuid siit selgub, et spetsialistide teadlikkus on olnud pigem madal, mistõttu alati ei ole osatud kõikidel märkidele tähelepanu pöörata ning nende tõsidust hinnata. Politseinike peamine eesmärk peaks olema hoolivus ja sensitiivsus mitte mehhaaniline käsutäitmine. Puudusena toodi välja nii ajaline kui inimressurss. Spetsialistide töökoormus on olnud märkimisväärselt suur ning seeläbi ei

jõutagi kõikidesse juhtumitesse lõpuni süüvida. Probleemi lahendamine on võinud jääda ka mõistmatuse taha, mis tuleneb generatsioonide vahelistest erinevustest või arvamustest.

„/--/Noore inimesena ei oska seda asja endas nii kordades vanema vaatevinklist niimoodi vaadata./--/“ (D)

Lisaks toodi eakate vastu suunatud vägivaldajuhtumite puhul välja see, et kuna tegemist on varjatud vägivaldaga, siis on seda väga raske märgata ning sellesse sekkuda.

„/--/ No lähtuvalt oma kogemuste pagasist, olen terve teadliku elu piirkonnatööd teinud, siis on nüüd ülesanded küll olnud erinevad – prioriteedid meil, aga ma arvan, et mul on selle kohapealt väga suured teadmised ja kogemused./--/“ (F)

„/--/ Kuna ma olen endale teadvustanud, et see on probleem, siis ma arvan, et ma väga kehvade teadmistega pole./--/“ (I)

„Mina oma teadmisi eakate vastu suunatud vägivaldast väga heaks ei hinda. Teema on minu jaoks küll nõ „pildil“, aga kuna eakad on selline grupp lähisuhtevägivalda teemas, kellega juhtumeid on pigem vähem, siis on ka minu teadlikkus vähene.“ (J)

Intervjueeritavate seas oli ka ametnikke, kes hindasid oma teadlikkust heaks ja väga heaks, kuna pikk töökogemus on andnud neile kindlustunde märgata ka varjatud vägivalda. Teisalt oli ka intervjueeritavate seas spetsialiste, kes oma teadmisi väga heaks ei hinnanud. Seda põhjendati sellega, et kuna juhtumeid, mis reaalselt politseini on jõudnud ei ole just märkimisväärselt palju, siis on puudunud ka teadlikkus igasugusest spetsiifikast.

„Et räägitakse küll, et oi jah, me tegeleme, /--/ aga väljapoole tundub küll, et kuidagi hästi pinnapealselt seal nagu üritatakse aidata. /--/ Kuu aja pärast me läheme jälle ja teeme täpselt seda sama asja seal.“ (G)

Vägivald on erialade piiride ülene teema ning spetsialistide võimalused on olnud piiratud. Politsei roll vägivaldajuhtumite lahendamisel on olnud korrariikkumise lõpetamine ning abivajajast teatamine. Selgus, et politseinikud peavad eakate vastu suunatud vägivalda pigem sotsiaaltöö valdkonnaks. Antud teemat käsitlesid vastajad kui sotsiaalhoolekandeasutuste tegemata tööd. Sellega võidi viidata asjaolule, et kui politsei saab ühele kindlale aadressile

korduvalt väljakutseid siis jääb spetsialistidele mulje, et sotsiaalhoolekandeesutused ei ole probleemiga tegelema. Spetsialistide vaatenurgast tekitab neile muret see, et sotsiaaltöötajad peaksid samuti probleemiga rohkem süvitsi tegelema. Osad abivajajad on olnud majanduslikult kindlustamata ning perekonnad elavad väikesel üüripinnal, kus omakorda on võinud tekkida peresiseseid pingeid. Spetsialistide arvates peaks sotsiaalhoolekanne sellele rohkem tähelepanu pöörama. Nad tõid välja, et teisisõnu aitaks see ka politseil väljakutsete teenindamisel vähendada ühel aadressil korduvat käimist. Intervjueeritavad selgitasid, et ka politseil on olemas probleemsete kohtade kaardistus, mis on näidanud ära riskipered ja väljakutsete kordused kindlatele aadressidele.

Selgus, et mõne spetsialisti jaoks on eakate vastu suunatud vägivaldajuhtumite lahendamine olnud tööülesanne, mis tuleb täita ning sellega tegelemine on pigem probleemist vabanemise eesmärgil.

„/--/ Patrull läheb kohale tüli lahendama – seal ei pruugigi olla perevägivalda, noh seda psüühilist vägivalda, aga et ee oma käed ilusasti puhtaks pesta tööülesandest, et tööülesanne on lahendatud, siis pannakse tuima näoga see lähisuhtevägivalla infoleht otsa igaks juhuks. See on arusaadav, et nemad sellega kindlustavad oma seljatagust, aga noh kohati on selle teemaga üle pingutatud. Sõna otseses mõttes./--/“ (F)

Selline arvamus ei ole kuigi levinud ning võib olla seotud konkreetse intervjueeritava rahulolematusega. Võib järeldada, et mingis mõttes on tekkinud ametkondade vaheline sisekonflikt, millest tulenevalt spetsialist on olnud häiritud. Selle tulemusena on intervjueeritaval tekkinud vajadus viia läbi kodukülastus järelkontrolli näol. See viitab intervjueeritava rahuolematusele, et patrulli poolt koostatud lähisuhtevägivalla infolehte ja järjekordset informatsiooni juhtunu kohta on näinud mõni ametnik siiski kahjuks järjekordse tööülesandena. Intervjueeritav oli rahulolematu, et patrulli poolt koostatud ja informatsioon juhtunu kohta on mõne ametniku jaoks lihtsalt järjekordne tööülesanne. Selliseid juhtumeid tuleb võtta tõsiselt ka juhul, kui nendesse puutuvad samad inimesed juba mitmendat korda. Intervjuudest ilmnes, et lähisuhtevägivalla infolehte koostamine ei ole alati olnud tingitud nende enda soovist, vaid seda on ette näinud lähisuhtevägivalla juhtumitele reageerimise juhend.

Selleks, et politseinikud saaksid paremini koostöös sotsiaaltöötajatega esilekerkinud probleeme lahendada on olnud vajalik informatsiooni igakülgne ja korrektne edastamine. Tegelikult tõid spetsialistid välja, et igasuguse lähisuhtevägivalla infolehe ilmumine on olnud politseile suureks abiks vägivallajuhtumite märkamisel ja probleemsete kohtadega tegelemisel. Kõige enam tunnevad ametnikud puudust informatsioonist. Spetsialistid olid ühel meelel selles osas, et oluline on informatsiooni jagada, et abivajajaid saaks aidata.

„/--/ Kõigepealt näen seda, et hea tulemus oleks see, kui neid tuleks juurde hoopis, et kuna selliseid peidus olevaid eakate vastu suunatud vägivallajuhtumeid on väga palju, siis teatajaid on väga vähe, et kõigepealt oleks vaja tuua nad päevavalgele ja nendega väga intensiivselt tegeleda – selleks, et nad üldse väheneda saaksid./--/ (B)

Intervjueeritavad arvasid, et eakate vastu suunatud vägivallajuhtumite korral peaks informatsiooni jagamise suhtuma kõrgendatud tähelepanuga. Tihti jääb kogutud informatsioon politsei- või sotsiaaltöötaja andmebaasi. Olulisel kohal on olnud politsei ja sotsiaaltöötaja tagasiside juhtumitest. Kui seda pole, tekivad olukorrad, kus abi pakkumine võib puududa või sootuks hilineda. Tõlgendada võib seda, et kui on olemas olnud informatsioon, on ka teadlikkus. Kuna juhtumitega lahendamine täiendab ka ametnike kogemustepagasit ning läbi kogemuste on võimalik efektiivsemalt uusi vägivallajuhtumeid ennetada ja lahendada. See vähendaks ühtlasi olukordi, kus kogemusteta spetsialist peab lahendama hakkama esilekerkinud probleemi, ilma mingisugust abistavat informatsiooni omamata. Loomulikult ei ole võimalik igaks olukorraks valmisolekut tagada, kuna politseitöös tuleb ette väga ettearvamatuid ja keerulisi olukordi ning sarnaselt sotsiaaltöötajale on olnud iga situatsioon omanäoline. Intervjuudest selgus, et politsei on vägagi koostöövalmis ning näeb enda rollina turvalisuse tagamist ning informatsiooni edastamist, millega saavad sotsiaaltöötajad edasi tegeleda. Politsei valmisolek on pakkuda igakülgselt kaasabi juhtumite lahendamisel võrgustikutöö näol.

Siinkohal on oluline tõstatada, et koostöös sotsiaalhoolekandega saab neid vägivallajuhtumeid paremini märgata ning nendesse tõhusamalt sekkuda. Leiti ka, et eakaid peaks rohkem teavitama ning rõhuma sellele, et neil on õigus pöörduda ja abi saada. Juhtumite puhul, kus eakad ise rohkem teavitaksid, oleks võimalik ka võrgustikutöö abil midagi enamat korda saata – siinkohal saab politsei tegeleda vägivallatsejaga ning sotsiaaltöötaja abivajajaga.

Spetsialistid olid seisukohal, et eakad on täpselt samaväärsed kõikide teistega ning mitte keegi ei tohi kannatada ega abist kõrvale jääda.

3.2 Spetsialistide tööalane kokkupuude vägivallatsejate ja vägivallaohvritega

Intervjuus käsitlesin ka teemasid, mis puudutasid politseiametnike tööd vägivallaohvritega. Uurimusest selgus, et politseitöötaja töö vägivalla ohvriga on olnud tavaliselt pinnapealne ning kokkupuude lühiajaline. Pikaajaliselt vägivalda kannatanud ohvriks on spetsialistide arvates küllaltki madal enesehinnang. Ohver võib arvata, et ta peabki alluma, kardab abi otsida ning vägivallatsejale vastu hakata. Ohver tunneb samuti hirmu, et tema ohvriks olemine on kõigile paista.

Selleks, et inimest oleks võimalik aidata, peavad vägivallateemadega kokkupuutuvad asutused probleemist kõigepealt teadlikuks saama. Tihti võib see osutuda keeruliseks, sest inimene ei lähe abi otsima. Samuti võib ta arvata, et peabki alluma, kartma abi otsida ning vägivallatsejale vastu hakata. Aidata on võimalik siiski inimest, kes ise seda soovib.

„/--/ Mmm... esiteks peab see inimene ikkagi ise ka soovima seda, sest kui ta ise koostööd kuidagi ei tee ja ja menetlusele kaasa ei aita, siis tihti menetlus ka sellepärast lõrri läheb, et kui keeldutakse ütluste andmisest ja see on tema seaduslik õigus muidugi oma lähedaste vastu mitte ütlusi anda, aga kui ta ise koostööd ei tee, siis on see kindlasti raskendatud, kuidas nad abi saavad./--/“ (D)

„/--/ Kui inimene ei avalda, siis on väga raske ikka midagi teha./--/“ (E)

Intervjueeritavad tõid välja, et ohvriks on väga kindlad tunnusjooned ning et vägivalla kasutamist on olnud näha tema olekust ja kehakeelest. Lisaks eelnevale tunneb ohver ennast süüdi, ei oska näha juhtunut adekvaatselt ja tal on häbi juhtunut tunnistada. Intervjueeritavad väljendasid, et probleemiks on see, et vägivallaohvrid ei taha oma pereliikmetega, lastega konflikti sattuda ja kardetakse järgnevaid samme ning kriminaalmenetluse alustamist. Kõige tähtsamaks on pidanud spetsialistid inimese soovi abi saada. Siin väärib tähelepanu see, et ehkki vägivald on vägivald ning seda ei õigusta miski, on esinenud ka spetsialistide seas erinevaid hoiakuid, juhtumite liigitamise näol tähtsamatemaks ning vähemtähtsamatemaks. Näiteks on väga levinud lastega seotud juhtumite prioriteediks tegemine.

„/--/ Kindlasti eakas inimene on abitum, aga samamoodi on ka laps abitum,/--/ võib-olla paneksin ma lapse TOP-is kõrgemale, sest reeglina eakal on ikkagi mõistus ja võimalused olukorda lahendada, et tihtipeale lahendamine seisabki nende enda tahtmatuse taga. /--/“ (F)

Raskustest ohvriga suhtlemisel jäi peamiselt kõlama mõte, et spetsialistide arvates on nende tööd keerulisemaks muutunud see, et ohvritel on olnud pigem tugev kaastunne vägivallatseja suhtes, kes antud uurimuse kontekstis on olnud eaka järehtulija. Seega raskendabki politsei tööd see, et mõnikord on eakad olnud valmis leppima vägivaldse eluviisiga ning ei ole suutnud tunnistada juhtumi tõsidust. Spetsialistid rõhutasid, et isegi, kui eakas otsustab politseile avalduse teha, siis see toimub hetkeemotsiooni ajel ning hiljem soovitakse avaldus tagasi võtta ja alustatud menetlus peatada. Siinkohal tasub mainida, et intervjuudes leidis kinnitust asjaolu, et politseiametnike eesmärk ei ole kindlasti niivõrd kriminaalmenetluse alustamine, kuivõrd korrariikkumise lõpetamine, sotsiaalsesse probleemi sekkumine ja lahenduse leidmine.

Kogemustest vägivallatsejatega töötamisel arvasid spetsialistid, et vägivallatseja on tihti manipuleeriv ning ei mõista oma käitumise probleemsust, kuna tema tegevus on eesmärgipärane. Sageli vägivallatsejad ei tööta ja on majanduslikes raskustes. Lisaks on nad elanud oma eakate vanematega koos ja ei ole iseseisvunud, mislähbi ongi nad teatud mõttes oma vanematest küllaltki sõltuvad.

„Ee, poeg, perepoeg kes on siis pesast väljalendamisega nii-öelda natukene hilineanud, on jäänud oma vanemate kaela peale /--/.“ (D)

Raskustest vägivallatsejaga suhtlemisel, tõid vastajad välja, et vägivallatseja võib juhtunud eitada, ennast õigustada, süüdistada ohvrit, juhtunu kohta valetada või mõelda välja võimalikke versioone. Tegusid võidakse õigustada alkoholijoobes olemisega, millega põhjendatakse oma mitteadekvaatset käitumist. Vägivallatseja võib pärast joomist väita, et ei mäleta midagi. Tegusid õigustatakse ka kogunenud pingete või lapsepõlves kogetud vägivallaga. Intervjuudest selgus, et käitumismustril on siin oma kindel roll kanda.

Mõnikord on ka konflikti asjaolud väga segased, kannatada võivad olla saanud mõlemad osapooled ning nende antud ütlused võivad olla vastuolulised.

Järgnevates alapeatükkides analüüsin isikulugusid, milles ilmnes selgelt, et vägivalda põhjustajateks võivad olla alkohol, olmeprobleemid, majanduslikud raskused. Sellest tingituna tuli välja, et spetsialistide tööalased kokkupuuted on olnud nii füüsilise-, vaimse-, kui majandusliku vägivallaga.

3.2.1 Vaimne vägivald eaka suhtes

Spetsialistid olid seisukohal, et reeglina esinevad erinevad vägivallavormid samaaegselt. Vähestel juhtumitel on esindatud vaid üks vägivallaliik.

„/--/ Ee, no mul on oma praktikas olnud küll ja küll, kus on terve pere kannatanud pensionärist isa terrori all – vaimse vägivalda all, psüühilise vägivalda all./--/“ (A)

Antud juhtum annab kinnitust, et vahepeal on olnud situatsioone, kus pereliikmetele teeb muret vaid vaimne vägivald. Osade spetsialistide arvates oli üsna keeruline vaimset vägivalda tõestada, kuna tõenäoliselt antud läbielamised on pikalt kestnud ning nendele ei ole lahendust leitud. Siinkohal avalduski, et tegelikkuses tunnevad intervjuueeritavad muret seepärast, et kuigi vaimset vägivalda on esinenud väga palju, kuid on seda olnud väga keeruline tõendada. Nende arvates oleks vajalik ka vaimsete vägivallakuritegude tõendamine ning sanktsioneerimine, kuna tihti saab vaimsest vägivallast kõik alguse ning sellele võib järgneda ka füüsiline vägivald. Spetsialistid kinnitasid oma kirjeldatud kokkupuuteid eakate vastu suunatud vägivallaga sellest aspektist, et vägivald võib olla korduv ning kombineeritud.

3.2.2 Majanduslik vägivald eaka suhtes

Kuigi intervjuueeritavad ei toonud selgesõnaliselt välja majandusliku vägivalda kui ühte konkreetset vägivallaliiki, tuleb nende räägitud lugudest välja, et ka sellega on kokkupuuteid olnud.

„Ee, see oli eile viimati, kus siis alkoholijoobes poeg, kes ei ole kunagi käinud tööl, ei ole ise sissetulekut teeninud - elanud ema raha peal... Kasutas füüsilist jõudu selleks, et ema käest kätte saada raha õlle ostmiseks.“ (B)

Spetsialistid nentisid, et väga tihti nende praktikas saavadki erinevad konfliktid alguse sellest, et vägivallatsejal on puudunud kindel sissetulek või ei ole see olnud piisavalt konkurentsivõimeline, mistõttu on pöördutud raha saamise eesmärgil eaka vanema poole.

„No kunagi oli /--/ selline kus, 40-50 vanuses meesterahvas terroriseeris oma isa – käis ja nõudis raha ja põhimõtteliselt tal ei olnudki nagu kuskil elada ja siis käiski sinna ja ega isal oli suht raske temaga, aga samas on nagu oma poeg. Et seal oli ka juba eelnevalt näha neid vigastusi, sinikaid...“ (G)

Ka see näide kinnitab juba varasemalt puudutatud teemat selle kohta, et eakad inimesed on sageli valmis vägivalda kannatama, olgu siis füüsilist, vaimset või majanduslikku, kuid ei taha oma murega politsei poole pöörduda, sest tegu on omaenda lapsega.

Raha saamise eesmärgil on vägivallatsejad toime pannud tegusid, mis on lõppenud väga raskete füüsiliste vigastustega. Kui asjasse on segatud alkoholism ning uue joogi jaoks pole endal piisavalt raha, siis ollakse peaaegu kõigeiks valmis, et vajalik summa kätte saada.

„No kolm naist elavad korteris, vanaema, tütar ja lapselaps siis. Lapselaps on alkohoolik, tütar on alkohoolik ja see niinimetatud eakas on siis karsklane /--/. Vanem naisterahvas ise ka tunnistab, et tema kallal kasutatakse vägivalda, et saada joogiraha. Jutul võib tõepõhi all olla, sest naisel on, ta näitas ka, et on verevalumid kätel. /--/ Too on juba mitmekordne probleem, olukord on koguaeg sama olnud. See lapselaps ja see tütar on raskes alkoholijoobes olnud, aga sellel vanal naisel on siis probleem, et ta on liikumispuudega. Põhimõtteliselt ta veedabki oma päevad seal enda toas voodis, et väga vaevaliselt liigub /--/.“ (H)

Spetsialistid tunnistasid, et need perekonnad, kelle esineb kokkupuude politseiga, on olnud pigem asotsiaalsete eluviisidega ning paraku on olnud nendes perekondades üheks põhiprobleemiks just alkohol. Politseil on olnud kokkupuuteid erinevate perekondadega. Eelpool mainitu ei kinnita, et politsei puutub kokku ainult asotsiaalse taustaga inimestega, ent lähtudes spetsialistide kogemustest on see kõige sagedasem.

Kinnitati, et tihti on erinevate sündmuste keerises tulnud ette olukordi, kus eakad on kurnud vägivalda üle, mis on toimunud pikka aega. Eriliselt on paistnud sellised olukorrad silma patrullpolitseinikutele, kelle poolt varasemalt kontrollitud aadressid on hakanud korduma.

Selgus, et majanduslikku vägivalda esineb väga palju ja enamik sellelaadsetest juhtumitest politsei vaatevälja ei jõua. Intervjueeritavad olid seisukohal, et majanduslikul vägivallal on olnud väga suur seos päranduste jagamisega ja spetsialistid kinnitasid, et sellistel puhkudel on üldjoontes teo toimepanijateks olnud nende enda lapsed.

3.2.3 Olmeprobleemidest tingitud eakate vastu suunatud vägivallajuhtumid

Suur roll konfliktide tekitajana võib olla ka eluruumil. Intervjuudest selgus, et tihti on eakate vastu suunatud vägivallajuhtumid tingitud väiksest elamispinnast, kuhu on pidanud ära mahtuma nii täisealine laps kui vanem. On mitmeid juhtumeid, kus ruumi vähesus ning kesised elamistingimused on olnud samuti konfliktide põhjustajad ning ajendanud vägivaldsete situatsioonide tekkele.

Siinkohal mainisid spetsialistid, et nende töös tuleb ette ka sündmusi, kus täisealine laps ei ole kodust lahkunud ning on elanud enda mugavustsoonis. Spetsialistid kinnitasid, et suhted enda lähikondlastega on olnud eakate jaoks väga olulisel kohal ning tihti on nad olnud valmis kannatama vägagi ebameeldivaid olukordi ning elutingimusi lähedase heaolu nimel.

„Perepoeg kes /-/-/ on siis pesast väljalendamisega nii-öelda natukene hiljaks jäänud, on jäänud oma vanemate kaela peale, on ka juba jõudnud soliidsesse keskikka vähemalt ja tihti on ka tal alkoholiprobleem ja siis tekivad vanematega selle alkoholi tarvitamisega ja selliste olmeprobleemide pärast tülid ja siis kuna selle perepoja jõud käib vanematest üle, siis tihti lõppebki see füüsilise vägivallaga, oma ema või isa suhtes.“ (D)

Vahepeal tuli spetsialistide hinnangul ette juhtumeid, kus eakad ei ole adekvaatsed ning politseinikud tõdesid, et sellised olukorrad on kuriteo tõendamise keeruliseks muutnud. Nende avamusel on olnud juhtumeid, kus eakate käitumine on olnud ebastabiilne ning just sellistel asjaoludel on lahenduste leidmiseks tavaliselt kaasatud sotsiaaltöötajaid. Samuti kaasatakse sotsiaaltöötajaid, küsimuste puhul, mis on puudutanud elukohta ja üldiseid

heaolutingimusi. Väikesel pinnal on elukorraldus pärsitud ning taaskord ilmneb risk vägivaldsele käitumisele.

„No kõige värskem juhtum on tänane, mis infona mul sisse tuli, kus siis mammi on 82, poeg on natuke peale 50. Ja väljakutse oli siis nii, et poeg tuleb emale kallale. Tegelikult on seal juba korra käidud seda peret külastamas, et see 82 aastane inimene ei ole enam päris adekvaatne oma selgitustelt, et tihtipeale räägib ta 20 ja 30 aastat vanu asju. Ee räägib, kuda poeg teda mööda koduhoovi taga ajab, aga ise ta on liikumispuudega /-/, seal ei ole mingit tagaajamist, ei saa juttu olla. Aga elavad nad hästi väikse pinna peal: köök, võib-olla 5 ruutmeetrit, kus siis poeg ka magab laua all madratsi pääl. Ja elutuba noh, võib-olla 15 ruutmeetrit, kus on siis mammi asjad ja kus mammi siis elab. /-/. Et ee, nii neil seal on ja aegajalt konfliktid, kui poeg on purjus, viiakse kainenema. /-/. Iseenesest on see üldse absurdne olukord, et kaks inimest nii väikse pinna peal üldse peavad olema. Ja ega siis köögilaua all magamine ja elamine ei ole ka mingi elu ju.“ (F)

3.2.4 Alkoholihoobes vägivaltatseja agressiivne käitumine

Spetsialistid nägid suure probleemina alkohoolsete jookide kuritarvitamist, kuna nende kirjeldustest nähtus, et enamikel vägivalda sisuga väljakutsetel on olnud vähemalt üks osapool alkoholihoobes. Selline informatsioon avaldus intervjuudest politseinikega, kes on teinud igapäevaselt välitööd ning puutunud rohkemalt kokku probleemidega, mis on tingitud olnud alkoholist.

„Võtame selle /-/. juhtumi, kus alguses siis pöörduski selle eaka vanem poeg minu poole ja küsis, et kuidas nad peaksid edasi käituma, kui tema noorem vend muutub alkoholihoobes agressiivseks ema suhtes. Ja lärmab ja karjub ja emal tekib hirm. Kuna ema ei suuda otsuseid vastu võtta ja see poeg ise elab eemal oma perega, siis tema seal nagu aidata ei saa.“ (C)

Intervjuudest ilmnes, et spetsialistidel on varasemalt olnud kokkupuuteid ka vägivaltatsejatega, kes ei ole kainelt agressiivse loomuga. Toonitati, et tihti on just alkohol kurjajuur, mis on muutnud inimesi ja olukordi pingeliseks. Siinkohal ilmeski ainus alternatiiv mida spetsialistid nägid kainestusmajja toimetamise näol.

„Antud peres elab 80 aastane ema koos oma 50 aastase alkoholiprobleemidega pojaga. /--/ Väljakutsete sisuks on olnud alkoholijoobes poeg on agressiivne ja ähvardab vägivaldaga, poeg purjus lõhub rusikatega asju, poeg agressiivne lõi ema ja sõimab, alkoholijoobes poeg ähvardab ema tappa. /--/ Sotsiaallabi ameti ja Eesti Töötukassa viimastel andmetel pole poeg pöördunud spetsialistide vastuvõtule ega ka soovi avaldanud pakutavate sotsiaaltoetuste- ja teenuste edaspidiseks võimaldamiseks.“ (J)

Spetsialistid sõnasid, et kõikide teiste institutsioonide valmidus aidata on olnud olemas ning vaja on läinud vaid endapoolset huvi ja tahet abi saada. Paraku selgus kahjuks, et neid inimesi, kes on reaalselt tahtnud abi saada on olnud väga vähe. Siinkohal avalduski nende seisukoht, et oluline peaks olema sundravi kohaldamine, kuna ainult nii saab hoida ära raskemaid kuritegusid.

„See oli see, ma ei mäleta – eelmise aasta kevadel, oli /--/ see tapmine. Ega seal rohkem ei olegi midagi rääkida, kui poeg lõi kas emal pea maha. Et seal oli eelnevalt olnud väljakutse juba, et ee on poeg vägivaldne, midagi sellist. Selle väljakutse tegi siis ema või keegi naabritest siis ja siis emal seal kohapeal pretensioone, midagi ei olnud. Oli küll näha, midagi sellist - noh mina ise seal ei olnud, mingid vigastused tal vist olid seal või mingid sinikad, aga nagu ei olnud pretensioone ega midagi, saatis patrulli minema ja siis mõned tunnid hiljem oli seal siis laip taga. Pea oli peaaegu noaga maha lõigatud.“ (E)

Eelpool kirjeldatud isikulugu annab kinnitust sellele, et vägivallaepisoodid võivad lõppeda surmaga. Intervjuudes leidsid ka kinnitust asjaolud, et alati ei ole ehk täheldatud kõiki ohumärke, mis oleksid aidanud vägivalda ennetada või kõrvaldada.

Isikulugudest tuli selgelt välja see, et kõige enam levinud tegurid, mis kutsuvad vägivalda esile on: töötus, majanduslik ebavõrdsus, alkoholi tarbimine, kehvad sotsiaalsed oskused, isiksusehäired ning ka suhtlemisraskused. Intervjuudest ei ilmnenu otseselt seost käitumismustriga, mis tuleneb vägivallatseja lapsepõlvest, kuid kaudselt võime seda arvamust siiski välja lugeda.

Tegelikkuses käituvad vägivaldselt nii purjus kui ka täiesti kained ja karsked inimesed. See tähendab, et vägivalda võivad toime panna ükskõik, millise profiiliga isiksused. Juhul kui

tegemist on alkoholijoobes vägivallatsejaga, siis suure tõenäosusega jätkab ta oma tegemist ka kaines olekus, kuid on ka erandeid nende näol, kes on vägivaldsed üksnes alkoholijoobes. Vägivalla kasutamise juured on sügavamal kui alkoholi tarbimises. Võib öelda, et iga juhtum politseinike vaateväljal on erinev ning vastavalt selle tüübile tuleb sellele ka individuaalselt läheneda. Probleem on olemas ja iga spetsialist oskas kirjeldada vähemalt ühte juhtumit, kus kannatajaks on eakas inimene. See annab meile kinnitust, et antud probleem eksisteerib ühiskonnas tugevalt.

Igasugune vägivallakuritegu võib olla korduva sisuga. Ehk teisisõnu see, kui vägivallatsejat ühel korral karistatakse – kasvõi reaalse vangistusega, ei tähenda see seda, et selline käitumine lõppeb.

„/--/ See mis on selline korduv juhtum on meil juba, kus on siis poeg. Poeg on süüdi mõistetud juba 2008. Elavad, emaga siis /--/ ühetoalises korteris ja poeg on asotsiaalsete eluviisidega. Tarvitas ema suhtes vägivalda, 2008 sai karistatud. Nüüd on uus kriminaalasi. Nüüd on uus kriminaalasi selle emaga, kus me selle poja võtsime vahi alla. Läks siis süüdistusaktiga kohtusse ja ta ootabki oma seda kohtuistungit. Ja mis on väga tüüpiline on see ka siin, et möödunud, ülemöödunud nädalal ema käis siin, ema vist on 80-ne, midagi sellist ja ütles, et seda kõike ei ole olnud, ühesõnaga, et laske mu lapseke vabadusse. Näitad talle ette tema enda ütlusi ja nii edasi ja nii edasi, neid pilte isegi eks ee, kus on tal siis need löömise jäljed ja siis ta enam midagi ei ütle. Et ütleme niimoodi, et hädas pöördutakse politsei poole, aga kui aeg on juba möödas eks ee, on vaja nagu karistust hakata kandma, siis tulevad jälle, kuidas öelda – emalikud tunded tulevad.“ (I)

Intervjuus tõi spetsialist välja eheda näite, kus vägivallatsejat karistati 2007. aastal karistusseadustik § 121 järgi (kehaline väärkohtlemine) ning mõisteti 1 aasta ja 4 kuud reaalselt vanglakaristust. Isik kasutas füüsilist vägivalda oma ema suhtes. Antud vägivallaakt oli tekitanud kannatanule silmnähtavaid kehalisi vigastusi ning füüsilist valu. Tänapäevaks käiakse kohtuteed juba uute episoodidega, kus 2015. aastal on sama isik pannud taaskord isikuvastaseid kuritegusid toime oma ema suhtes ning sedapuhku korduvalt. Siinkohal ongi üllatuslik moment selles, et ehkki poeg on mitmeid kordi füüsiliselt väga jõhkrate tegude läbi ema suhtes olnud vägivaldne, äratub see emas siiski suuri tundeid ning soovi menetlust lõpetada. Tihtipeale on see just üks õigussüsteemi kitsaskohti, kuna tulenevalt

karistusseadustikust ei ole kohustust anda ütlusi oma lähedase kohta. Harvad ei ole juhtumid, kus seda võimalust kasutatakse ning see muudab juba kohtuvälise menetleja töö väga keeruliseks. Sellest tekib aga järgmine murekoht, kuna nii on spetsialistidel on väga raske ohvrit aidata.

3.2.5 Seos kohtulahenditega

Tutvudes mõninga kohtulahendiga jäi silma, et põhiliselt jõuavad ikkagi kohtusse need episoodid, kus on tegemist kehalise väärkohtlemisega. Erinevate lahendite sisuks on füüsiliste vigastuste tekitamine oma vanematele. Alatihti on nendel juhtumitel seos elamispinna või majanduslike asjaoludega – ehk vägivalla teel võetakse midagi ära, mis kuulub tegelikult vägivallatseja vanemale. Kohtulahendid annavad ka kinnituse sellele, et vägivaldsed ollakse ka abitute eakatega, kes on voodihaiged. Eakas kannatanu võib olla nii ema kui isa. Episoodides on vägivallatsejad rünnanud kannatanuid erineval moel: väänates käsi, lüües pudeliga vastu pead, hoides käterätikut suul, lüües rusikate ning jalgadega jne.

Viimases kohtulahendis oli kannatanuks meesterahvas ning tegelikult on kurb tõdeda, et kannatanul oli soov tasuda oma poja kohtukulud. Selline asjaolu annab kinnitust, et ükskõik millise kuriteo vägivallatsev järeltulija ka toime ei paneks, jääb ta ikkagi eaka jaoks lapseks. Kahju on aga sellest, et vägivallatsejad seda hoolt ja armastust hinnata ei oska.

Tegelikkuses nägid ka intervjueeritud spetsialistid seda, et vägivallatsejatega peaks rohkem tegelema. Leiti, et vanglakaristus ei ole alati kõige õigem variant. Loomulikult lasub kurjategijal vastutus ning ta peab saama karistuse, kuid spetsialistide hinnangul peaks riik rohkem tegelema vägivallatsejatega. Üheks alternatiiviks on erinevatesse ennetusprogrammidesse suunamine. Toetava argumendina toodi välja, et tegelikult on oluline ressurss olnud ka kriminaalhooldusametnike näol, kelle võimuses on olnud vägivallatseja tegevuse jälgimine.

3.3 Politsei tegevus eakate vastu suunatud vägivaldajuhtumite lahendamisel

Politseisse võib info eakate vastasest vägivallast jõuda telefoni teel pealtnägija, kannatanu enda või vahel ka vägivallatseja poolt teatatuna. Esmased materjalid on vormistab tavaliselt patrullpolitseinik, kes võtab kohapeal vastu otsuse kannatanu kehalisi vigastusi fikseerima toimetamise vajaduse, teeb sündmuskoha vaatluse ning koostab lähisuhtevägivalla infolehe. Infoleht võib jõuda piirkonnapolitseiniku lauale või siis kehaliste vigastuste korral on lahendab sündmust kriminaalpolitsei. Vägivallatseja kinnipidamisega, kui ta on näiteks olnud joobes või agressiivne, tagatakse eelkõige ohutus kannatanule. Mõnikord pöördub asjaosaline ka ise politseijaoskonda. Kriminaalasja algatamiseks pole tingimata vajalik olnud avaldus, mõnel puhul piisab ka lihtsalt juhtunu kohta informatsiooni avaldamisest. Informatsioon võib saabuda ka teatisena sotsiaalhoolekandeametist või meditsiiniametist. Osapool võib keelduda ütluste andmisest, kui need puudutavad tema pereliiget, kelle vastu puudub kohustus ütlusi anda.

3.3.1 Eakate vastu suunatud vägivaldajuhtumite esinemine

Põhiliselt on jõudnud infokillud toime pandud vägivaldaaktide kohta politseini väljakutsete põhjal ning kohaliku omavalitsuse info põhjal. Viimast siiski esineb pigem harva. Politseinikel on esinenud pöördumisi erineva sagedusega, kuid nad on tunnetanud, et see on olnud üks osa nende igapäevatööst.

„/--/ No kvartalis korra tuleb ikka väljakutse, kus kohale jõudes selgub siis, et eakate vastane vägivald./--/“ (H)

„Põhimõtteliselt on nüüd viimased 1,5 aastat olnud iga nädal. Et ee, kuna meie oma kollektiiviga siis arutame iga tööpäev erinevaid juhtumeid, siis on igal nädalal vähemalt juhtum või kaks, kus on eakate vastu vägivald suunatud.“ (B)

„Ee, neid on – kindlasti nad ei moodusta enamust, aga neid juhtumeid tuleb ette küll jah...“ (D)

Uurimusest selgus, et eakate vastase vägivalla näol on tegemist varjatud kuriteoliigiga ning selle tõttu vaid väike osa nendest juhtumitest jõuavad politsei vaatevälja. Spetsialistide sõnul on jõudnud politseini ligikaudu 1-2 eakate vastu suunatud vägivallateadet nädalas. Samas ilmnas intervjuudest, et spetsialistidel teadlikkus selle kohta on olemas ning nad on mõistnud eakate vastu suunatud vägivallakuritegude tõsidust.

3.4 Koostöö teiste asjasse puutuvate organisatsioonidega

Käesolevas alapeatükis käsitlen spetsialistidevahelist koostööd vägivallaprobleemidega tegelemisel. Erinevateks osapoolteks võivad olla politsei või noorsoopolitsei, sotsiaaltöötaja, lastekaitse-spetsialist, ohvriabispetsialist, kriminaalhooldaja, naiste tugikeskus, prokurör, prokuröri abi või kriminaalhooldaja. Politsei roll on teostada järelkontrolli. Tegeletakse teavitustööga, mis on suunatud kohaliku omavalitsusse ja ohvriabisse, kuid ka majasisese võrgustikutöö ühildamisse. Lähisuhtevägivalla juhtumid, sealhulgas eakate vastu suunatud vägivallajuhtumid saadetakse järelkontrolli teostamiseks piirkonnapolitseinikule. Ohvriabispetsialistile edastatakse politsei poolt info, kui kannatanu on selleks andnud nõusoleku, kuna tegemist on vabatahtliku teenusega. Kui kannatanu ei anna nõusolekut ohvriabispetsialistile oma andmete edastamiseks, siis tema andmeid ei edastata. Märjukirjad toimunu kohta saadetakse aga politseist kohaliku omavalitsuse sotsiaalvaldkonna töötajatele. Paljudel juhtudel võib üks spetsialist pöörduda teise poole ainult ohvri või kannatanu nõusolekul.

Intervjuus esitasin küsimuse selle kohta, milline on spetsialistide tööalane kokkupuude sotsiaal-ja ohvriabi töötajatega. Vastates sellele küsimusele, tuli üheselt välja, et piirkonna politseinikel on väga tihe koostöö sotsiaaltöötajatega, samuti kinnitas seda prokurör, politseijaoskonna juht ning uurija.

„Tööalane kokkupuude nendega on mul väga hea, väga aktiivne, väga professionaalne, väga sisukas. Ohvriabiga siukest ütleme, noh, ohvriabiga ka. Ohvriabiga ei puutu ma nii palju kokku kui sotsiaaltöötajatega.“ (A)

„/--/No me oleme väga head koostööpartnerid. Et neid samu probleeme me koos käimegi lahendamas niivõrd-kuivõrd. Ee vahel käime minu initsiatiivil, võtan sotsid kaasa, vahel lähme sots-sotside initsiatiivil perekülastusi tegema. Noh –enamjaolt ikkagi sinna kus on

ööööööö tõsisem vägivalda võimalus. Et,et, et kui me koos nagu käime siis ennekoike on nagu politsei roll turvalisuse tagamine... et noh eelkontrolli tihtipeale me teeme ilma sotsideta ära ja siis alles anname info neile edasi üldse, mis iganes aga noh sotsiaaltöötajate käes on ee siiski rahalised ja reaalsed ressursid. Et mis nagu olukorda võivad parandada või leevendada./-/(F).

Selgus, et ka prokuröri ja ohvriabi töötaja koostöö on väga tihe. Ainus ametnik koostööpartner politseil ongi ohvriabi ning seda aastast 2010. Koostöös prokuröri viiakse läbi lepitusmenetlust.

Patrullpolitseinik, välijuht ja kiirreageerija otseselt sotsiaal- ja ohvriabitöötajatega kokku ei puutu. Viimaste roll on olla esmareageerija ning vajadusel suunata lähisuhtevägivalda infoleht piirkonnapolitseinikule.

„/-/ Minul puudub kokkupuude, igasugune kokkupuude. Nead ei otsi kokkupuudet patrullpolitseinikuga, isegi mitte sündmuskohtadel./-/“ (H)

Puudutades intervjuueritavatega teemat juhtumiga tegelemist toetavate asjaolude kohta, olid vastajad seisukohal, et eakate vastu suunatud vägivalda juhtumite lahendamisel on olnud abiks teistelt spetsialistidelt saadud iseloomustav materjal varasemate vägivaldajuhtumite kohta. Suureks töövõiduks on ametnikud pidanud juhtumeid, kus kannatanult on õnnestunud saada teavet vägivaldakuriteo kohta. Spetsialistide hinnangul on see olnud suureks abiks kuriteo tõendamisel. Vastajad tõid välja, et üldjuhul on vettpidavateks tõenditeks eakate vastaste vägivaldajuhtumite korral meditsiinasutuse poolt väljastatud akt ning vigastustest tehtud fotod, võimalus üle kuulata perevägivalda-juhtumile reageerinud patrullpolitseinik ning temalt saadud informatsioon näiteks elukohas nähtud olukorra ja sündmuse kohta.

Samuti tõid korrakaitsepolitseinikud välja, et suureks abiks oleks võimalus keerulisemate sündmuste korral kaasata sotsiaal- või ohvriabitöötaja juba reaalsele sündmuskohale. Tihtipeale ei piisa ka eelnevast infost paberkandjal kirjeldamiseks reaalselt situatsiooni ja seetõttu peetakse vastajate poolt ülioluliseks täiendava inimressursi tagamise võimalikkust.

Kahtlemata on politsei jaoks kõige olulisem, et kannatanuga tekiks usalduslik suhe, ta teeks koostööd ja mõistaks, et vägivaldlatseja peab oma teo eest vastutama.

3.4.1. Takistused ja probleemid piirkondliku politseitöö korraldamisel seoses eakate vastu suunatud vägivallaga

Uuritava sihtgrupi osas püüti välja selgitada ka peamised takistused ja probleemid, mis segavad kogukonnakeskse politseitöö või piirkondliku politseitöö täielikku toimimist võitluses eakate vastase vägivallaga, mistõttu intervjueeritavatelt küsiti kitsaskohtade kohta just politseitööst lähtuvalt. Antud kontekstist lähtuvalt tõid vastajad välja selle, et tegelikkuses on sotsiaalvaldkonnas samuti vähe piisavate oskustega ametnikke, kes ehk alati ei oska piisavalt konkreetset ja operatiivselt saabunud informatsiooni kontrollida ja lahendada.

„/--/ Mõni aadress kordub väga palju kordi, et noh nagu ei ole leitud sellele asjale lahendust, mujal on mingi töö tegemata jäetud./--/“ (G)

Ehkki politsei näeb pigem antud teemat sotsiaalvaldkonna tegemata tööna, selgus intervjuudest, et nii nagu politseis, nähtub ressursipuudus ka sotsiaaltöötajate seas.

„/--/ Neil ei ole spetsiaalsest haridust, nad on tulnud erinevate teiste koolilõputunnistustega onju, aga just sotsiaaltöö, kellel on see nagu amet, kellel on selle alane haridus – neid on vähe./--/ (B)

„/--/ Ressurss, see patrulli ressurss ongi nii piiratud, et minimaalselt pühendatakse väljakutsele aega, et ei minna tihti süvitsi. Järgmised väljakutsed juba ootavad ressursi. Tuleb teha nagu põhjalikumalt lõpuni.“ (E)

Lisaks toodi välja seda, et tihtipeale on ametnikel madal motiveeritus, seda nii sotsiaalhoolekandes kui politsei seisukohast. Intervjueeritavad tõid suure kitsaskohana välja asjaolu, et eakaid ei ole mitte kuskile paigutada, kuna puudub konkreetne varjupaikade süsteem, kuhu eakas ohver paigutada. Ainukese väljapääsuna näebki politsei hetkel vägivallatseja – juhul kui ta on alkoholihoobes, kainestusmajja toimetamist, kuid spetsialistid näevad siinkohal suurt murekohta, kuna vägivallatseja läheb hommikul koju tagasi. Seega politseis töötavad spetsialistid leiavad, et tegemist on riigi ja kohaliku omavalitsuse tegemata tööga.

„/--/ Tuleks neid omavahel mitte üldse kokku lasta, lõpmatuseni ei saa siuke asi kesta, et käin ja viiakse minema ja homme hommikul tulen tagasi./--/“ (G)

„Pole eakaid kuskile suunata, paigutada, nende turvalisuse tagamiseks./--/“ (C)

Kuigi kõik vastajad olid ühisel meelel selle osas, et tegemist on kuriteoga, mida ei saa kindlasti mitte aktsepteerida ning vägivallatseja peabki karistada saama, tõi intervjuu vältel üks vastajatest konkreetselt välja vägivallatsejaga tegelemise olulisuse.

„/--/ Et saaks ohutustesse tingimustesse inimene viia, et kui inimene saab ikkagi, see eakas inimene ise elatud, siis tuleb lukutaha panna see vägivalda tarvitanud, sest iga vanainimese jaoks ongi tema kodu, tema kodu. Ja teine asi see, et kui ta kuhugi vanadekodusse viia, et see on siis juba täiendav trauma temale.“ (I)

3.4.2. Küsitletavate häälestus, hoiakud ja suhtumine eakatesse vägivalla ohvritesse

Kuna vägivald on äärmiselt traumaatiline kogemus, siis nõutakse väljaõppinud ja spetsialiseerunud töötajatelt väga delikaatset lähenemist. Küll aga kohtab sageli murettekitaval hulgal eelarvamuslikke hoiakuid, kus kannatanuid endid süüdistatakse ohvri rolli sattumisel, mis võimendab juba niigi traumaatilist kogemust ning kus kallaletungi põhjuseks peetakse täielikult või osaliselt kannatanut ennast või tema käitumist või mingeid momente käitumises.

Politsei lähtub oma igapäevatoos neljast põhiväärtusest milleks on professionaalsus, ausameelsus, inimlikkus, koostöö, kuid vaatamata nendele leidub uuringus viiteid ohvrite süüdistamisele ja puudulikule empaatialle.

„/--/Inimene ikkagi tahab abi saada, aga kui on ikkagi selline klassikaline helistaja, kes iga palgapäev või pensipäev helistab, ise ka tihtipeale on joobes/purjus, no samasugune must nii-öelda pada sõimab katelt. Et selliste puhul mina tegin ikka omaajal ka neid SAO-sid – vaevaljakutse, et rahalist karistust ei kaasnend sellega, aga see teda natukene distsiplineeris. Et see asi päris nii ei käi. Vägivald jääb ju vägivallaks, et noh kindlasti eakas inimene on abitum, aga samamoodi on ka laps abitum, et eee, et võib-olla peaksin ma ikkagi lapse topis kõrgemale./--/“ (F).

Huvitav on ka see, et mitte keegi vastajatest ei rõhutanud vägivalla toimepanija süüd või vastutust juhtumise. Asjaolu kinnitab jätkuvalt fakti, et ohvri kohta käivaid müüte ja stereotüüpe kohtab mitte ainult ühiskonna kui terviku tasandil, nad on levinud ka politseinike hulgas. Seetõttu tekitab ohvrite jaoks lisariske ka vägivallast võimuesindajatele teatamine ning sageli pole garanteeritud seegi, et kohtusüsteem neid austavalt kohtleks.

Leiti, et politseitöös tuleks palju suhtumist muuta. Siinkohal saab järeldada seda, et paljusid ülesandeid täidetakse mehaaniliselt, käsu täitmise raames, mõistmata ohvrite tegelikke läbielamisi. Tihti nähakse väljakutses järjekordset tööülesannet, mitte seda, et eakas on hädas. Tunnetatakse probleemi, kuid mitte inimest selle taga.

„/--/Et nad mõistaksid, mida need inimesed nagu läbi elavad. Et et mina arvan, et hästi paljudel politseinikel on häda selles, et nad võtavad seda kui mingit kohustust: ma pean selle ära tegema ja täitma, aga tegelikult on see, et sa lähed – inimene on hädas ja sa pead teda aitama /--/.“ (B)

3.5 Küsitletavate seisukohad ja ettepanekud politseitöö korraldamise tõhustamiseks

Selles alapeatükis käsitlen uuritud sihtgruppide seisukohti ja ettepanekuid politseitöö tõhustamiseks ning probleemide lahendamiseks.

Praktiliselt kõik vastajad nägid ühe peamise eesmärgina turvalisuse, korra või siis turvatunde tagamist. Olulisemad eesmärgid olid veel politseiteenuse andmine kohapeal või selle kättesaadavus ning info omamine kohalike olude ja elanike kohta. Lisaks toodi välja, et infoliikumine on pigem tagasihoidlik. Palju informatsiooni jääb ka sotsiaaltöötaja andmebaasi või politseiandmebaasi. Nähti selgelt, et politseil on tarvis lisaressurssi, kes tegeleks jaoskonna tasandil lähisuhtevägivalla juhtumitega ning oleks kontaktisikuna sillaks informatsioonivahetusel sotsiaaltöötajaga.

„/--/ Ressurss – rohkem aega ja tähelepanu pühendada neile lihtsalt!“ (E)

Vastajad olid seisukohal, et ka politsei saab suuresti julgustada ohvrit pöörduma ning andma talle asjakohaseid nõuandeid, abi saamise kohta. Korrakaitsepolitseinikel esmareageerijatena on väga suur roll tekitada eakates tunnet, et politseinikke saab usaldada.

„Pigem reageerida koheselt sellele probleemile, tekitada eakale turvatunnet vestluse käigus, suunata teda abisaamiseks. Aidata tal sellele probleemile lahendus leida – eks seda kõike me ju proovimegi teha. Julgustama teda pöörduma erinevate instantside poole./--/“ (C)

Samuti on väga positiivne tõdeda, et kõik vastajad sooviksid olla antud teemast teadlikumad. Oma teadlikust hinnati küll üldjoontes heaks, kuid arvati, et ükski asjalik koolitus poleks üleliigne.

Läbiviidud intervjuudest tahaksin kindlasti veel välja tuua asjaolu, et spetsialistid olid seisukohal, et iga avaldus ei tähenda alati kriminaalmenetluse alustamist. Tihti saab politsei teha ennetustööd ning olukord saab kontrolli alla, seetõttu arvavadki vastajad, et kodanikud ei peaks niivõrd õigussüsteemi kartma.

„/--/ Siin peakski olema see võrgustiku koostöö, et meditsiinasutused, hoolekandeesutused, ohvriabi, kohaliku omavalitsuse sotsiaalosakond /--/.“ (D)

Kokkuvõtvalt võib öelda, et politsei on väga avatud ja koostööaldis organisatsioon ning vastajate hinnangul võiks olla parem võrgustikutöö sotsiaalhoolekande ja politsei vahel, kuna sellel oleks oluline roll uute vägivallajuhtumite ära hoidmisel.

4. Arutelu

Järgnevalt arutlen erinevate mõtete ning seoste üle, milleni uurimistulemusi analüüsisides jõudsin.

Iga spetsialisti eakate vastase vägivalla kogemus on teistest erinev, siiski andis läbiviidud uurimus võimaluse leida sarnasusi spetsialistide kogemustest eakate vastase vägivallaga. See tähendab, et pigem arvamused ühtisid kui erinesid. Uurides vägivallaohvritega igapäevaselt töötavaid spetsialistide kogemusi ja tutvudes nende töös esinevate probleemidega, leidsin nii ootuspäraseid kui ka üllatavaid asjaolusid.

Vägivalla kirjeldamisel töid uurimuses osalenud spetsialistid välja, et see on küllaltki keeruline teema, mistõttu nõuab ka erilist lähenemist. Vägivallale iseloomulikeks liikideks peeti eelkõige füüsilist ja psühholoogilist vägivalda ja seda, et mõlemaga tuleb tegelda. Huvitav oli see, et mitte ükski vastajatest ei maininud vägivalla liigina seksuaalselt vägivalda, sotsiaalset vägivalda ega majanduslikku vägivalda. Põhjus, miks ei käsitletud seksuaalset vägivalda seisneb minu arvates selles, et sellesisulised väljakutsed puuduvad. Lisaks olid uurimuse fookuses täiskasvanud laste ning nende vanemate suhetes tekkinud vägivald ning seksuaalne vägivald on selles kontekstis pigem harv nähtus.

Majanduslik vägivald ilmnes intervjuudest kaudselt. Tegelikult selgus, et paljud eakad kannatavad vägivalla all just varade jagamise tõttu päranduse saamise eesmärgil. Samuti väärkoheldakse vanemaid penisonipäeval raha saamise eesmärgil. Asjaolu, et ükski intervjuueeritavatest ei juhtinud majanduslikule vägivallale kui vägivallaliigile teadlikult tähelepanu, on murettekitav, kuna on oht, et seda ei teadvustata endale tegeliku vägivallaliigina. Pigem nähakse selles ajendit või füüsilise vägivalla tekkepõhjust.

Tihti esinevad erinevad vägivallaliigid koos ja kombineeritult. Lisaks ei mainitud ka infot hooletusse jätmise kohta. Siit on võimalik järeldada seda, et spetsialistid ehk ei teadvusta ka hooletusse jätmist kui ühte konkreetset vägivallaliiki.

Intervjuueeritud spetsialistide teadlikust lähisuhtevägivallast saab hinnata heaks, seevastu teadmised eakate vastu suunatud vägivallaspetsiifikast on pigem tagasihoidlikud. Minu hinnangul on see tingitud sellest, et eakatevastase vägivalla kui probleemi olulisust ei ole riiklikul tasandil tõstatatud. Meetmed konkreetsele sihtgrupile puuduvad. Riik peaks hakkama

sellega lähiajal tegelema. Vägivalla ennetamise strateegia aastateks 2015-2020 näeb ette eakate väärkohtlemise ennetamise. Teadlikkust tuleks kindlasti tõsta ka seetõttu, et alati ei ole võimalik esmasel kokkupuutel ära tunda vägivalla tunnuseid ning sellises olukorras peab spetsialist oskama lugeda märke ning looma seoseid erinevate võimalike vägivallaliikidega.

Galtung (2015) toob välja, et varjatud vägivald on midagi, mida ei pruugi spetsialisti silmade läbi ei eksisteerida, kuid võib saada ilmne kergelt asjaolusid arvestades. Uurimuses osalenud spetsialistid rõhutasid eriliselt seda, et vägivalda on raske ära tunda ja ka ohver ise võib püüda seda teiste osapoolte eest varjata. Samas tõdeti, et kui vägivald on korduv ja väga sagedaste intervallidega, siis ei ole selle äratundmine enam kuigi keeruline. Spetsialistid tõid välja asjaolu, et lapsevanemal oleks äärmisel raske pöörduda oma järeltulija suhtes politseisse, sest see nõuaks mitmeid üleelamisi. Samuti lisati, et lapsevanemad käivad politseiasutuses ka palumas, et menetlust ei alustataks või see sootuks lõpetatakse. Hädas pöördutakse politsei poole, kuid aja möödudes kaaluvad vanemlikud tunded kannatused üle. Intervjuudest selgus, et väga sageli ei jõuagi eakate vastu suunatud vägivallajuhtumid politseini ning seetõttu ei ole politseil võimalik sekkuda. Senine praktika on näidanud seda, et tegemist on identiteediga, mis on tihedalt seotud suhetega lähikondlastega ja ebaõnnestumist kogetakse seetõttu isikliku läbikukkumisena.

Spetsialistide intervjuudest selgus, et valdav osa ohvritest on ka eakate vastase vägivalla puhul naised, vaid ühel juhul selgus, et tegemist oli meesohvriga. Seda kinnitab ka Euroopa Põhiõiguste Agentuuri (FRA) 2013. aasta uuring, mis tõi välja, et iga kolmas naine on Eestis elu jooksul kannatanud füüsilise-, vaimse- ja/või seksuaalse vägivalla käes. Samas tuleb tõdeda, et meeste kohta sarnased uuringud puuduvad.

Üllatav oli see, et paljud intervjuueeritavad kippusid ohvrit süüdistama. Samuti ilmnas üsna selgelt asjaolu, et eakatega on teinekord tülikas, tüütu ja ebamugav asju ajada. Üldine või läbiv on arusaam, et eakal on küll mõistus ja võimalused olukorda lahendada, kuid enamjaolt võrreldi neid siiski lastega, kellesse peab suhtuma kõrgendatud tähelepanuga, kuna neil puuduvad võimalused ja oskused abi saamiseks. Kuna spetsialistide töökoormus on märkimisväärselt suur, siis tihti nähakse eakate vastast vägivallasündmust kui järjekordset tööülesannet. See võib olla tingitud sellest, et lähisuhtevägivalla infolehti koostatakse väga suurel hulgal ning kõik koostatud infolehed vajavad järelkontrolli ja juhtumi selgitust. Mõningatel juhtudel leiavad aset episoodid, mis on korduvad ning spetsialistidele võib

tunduda, et sotsiaalhoolekandenasutus ei tee piisavalt tööd, tagamaks olukorra lahendamist. Minu arvates ei saa alati lootma jääda sotsiaalhoolekandele, vaid politseinik peab olema ise nii aktiivne, et teostab tiheda intervalliga kodukülastusi ning ennetab sellega uusi vägivallakuritegusid. Näen suurt ohtu selles, et leitakse, et eakate elukogemus on piisav, et tulla erinevate eluraskustega ise toime. Unustatakse, et eakate füüsilised võimed ei ole enam samad, mis noortel inimestel, samuti taastuvad eakad kauem. Eakate osakaal rahvastikus kasvab jõudsalt ning on oluline juhtida tähelepanu eakate turvalisusele ja intensiivsemalt ka politseipoolsest tegevust laiendada – näiteks teha ennetuskampaaniaid vanemaealistele, selgitada neile vägivalla olemust ja pakkuda turvatunnet selles kontekstis, et keegi ei pea kannatamata, olenemata enda vanusest. Samuti tuleks tõsta üldist teadlikkust selles osas, et ka vanema inimese mured ja probleemid peavad leidma lahenduse. Selliste tegevuste läbi oleks võimalik aidata kaasa usaldusliku suhte tekkimisele spetsialistide ning eakate vahel. Avatud dialoogi tulemusena teaksid eakad paremini oma õigusi ning võimalusi ning pöördusid abi saamiseks julgemalt politsei poole. Vaatamata kõlama jäänud suhtumisele ja hoiakutele kinnitasid spetsialistid, et politseipoolne igakülge huvi ja abi menetlustoimingute hõlbustamiseks on olemas.

Analüüsist selgus, et kõige suurem puudujääk, mis puudutab konkreetset sihtgruppi on riiklike meetmete vähendamine. Eakate vastu suunatud vägivalda väga ei tähtsustata, selles osas ei tehta ka preventatiivset tööd. Ehkki vägivalla ennetamise strateegia aastateks 2015-2020 kohaselt peetakse perevägivalda kõrge prioriteediga tegevuseks. Märkimisväärse probleemina avaldus spetsialistide seisukohalt asjaolu, et eakad vägivallaohvrid ei ole kuskile paigutada ning puudub riiklik varjupaikade süsteem. Mõningad varjupaigad on olemas, kuid üldjuhul eakad sinna minna ei soovi, kuna eaka inimese jaoks on kõige turvalisem ja parem koht tema enda kodu ning eaka eemaldamine on sageli täiendava trauma tekitamine. Olemasolevate teenuste raames saaks naisohvrid paigutada naiste tugikeskustesse, kuid juhul kui ohvriks on meesterahvas, ei ole teda kuskile paigutada. Sellise olukorra vastu, et oma kodust peavad lahkuma vägivalla ohvrid, seisab pikemat aega ka Eesti politsei. Eestis võiks rakendada Austrias, Taanis ja Norras kasutatavat praktikat, kus elamispiinnalt sunnitakse lahkuma agressiivne pool olenemata sellest, kellele elamispind kuulub. Intervjueeritavad tõid välja küll selle, et nad on osalenud erinevatel ennetusüritustel, mis on suunatud eakatele, kuid nende koosviibimiste põhirõhk on siiani olnud vaid varavastased kuriteod, mille eest politsei eakaid inimesi hoiatab.

Analüüsist selgus, et praegune politseipraktika näeb ette alkoholijoobes vägivallatseja kainestusmajja toimetamist ning sellega esmase tulekahju kustutamist. Olen seisukohal, et Eesti võiks samuti kaaluda sarnaselt eelpool nimetatud riikidele meetmete rakendamist. Lisaks tõdesid intervjuueeritud spetsialistid ka ise, et selleks peab vägivald vähemalt kolmel korral aset leidma, et selles osas mingeid lahendusi otsima hakataks.

Siinkohal pean oluliseks ka selgitada alkoholi osatähtsust ja politseitöö seost. Kõigis kümnes läbiviidud intervjuus märgiti ära alkoholi tuntav roll eakate vastu suunatud vägivallajuhtumites. Kuigi Lõuna prefektuuri statistika alusel on kõigest 15 % registreeritud eakate vastu suunatud kuritegudest seotud alkoholiga, on see number spetsialistide sõnul kindlasti suurem. Sageli ei ole alkoholijoovet infolehel registreeritud. Politsei puutub tegelikkuses igapäevaselt kokku joobes isikutega ja paratamatult on see üks töö osa. Tavaliselt satuvad politseinikud teenindama just neid väljakutseid, kus üks osapool on alkoholijoobes ning seetõttu võibki pidevalt näida, et politsei räägib aina alkoholist.

Spetsialistid näevad eakate vastu suunatud vägivalda pigem sotsiaalvaldkonda kuuluva probleemina, kuna politsei roll vägivallajuhtumite puhul on korrarikkumise lõpetamine ja turvalisuse tagamine. Arvan, et politseil puudub hetkel ressursid sotsiaalprobleemidega tegelemiseks, aga on näha, et politsei liigub selle poole juba kasvõi ennetuse seisukohalt. Intervjuueeritavad tõid välja, et teatud politsei väljakutsetega seotud aadressid hakkavad korduma, mis on tingitud sellest, et antud sündmusega ei ole sotsiaaltöötaja piisavalt tegelenud ning lahendusi otsinud. Siinkohal väljendasid ka spetsialistid teatud mõttes frustratsiooni, kuna nende käed jäävad tihtipeale lühikeseks. Analüüsist nähtub, et politseinikud tunnevad ennast ainsa vastutava osapoolena justkui teised spetsialistid, kes samuti vastutavad vägivallaohvri ja vägivallatseja rehabiliteerimise eest, ei täidaks oma rolli piisava tõsidusega. Minu arvates ei ole õiglane näha vastutavana ainult sotsiaaltöötajat. Sotsiaaltöötajatel on samuti ressursipuudus ning palju töökohustusi ning tulenevalt selles ei jõuta kõigega õigeaegselt tegeleda ning vahepeal võivad puududa ka vajalikud oskused. Intervjuueeritavate sõnul ei ole sotsiaaltöötajad alati piisavalt pädevad, koostööaltid ning tihti on puudus inimressursist, et operatiivselt sündmusi lahendada. Tegelikult olukorra osas parema ülevaate saamiseks oleks oluline uurida ka sotsiaaltöötajate teadlikkus ja kogemusi eakate vastu suunatud vägivallaga tegelemisel ning sellest, milline oleks nende nägemus probleemi lahendamisel. Leian, et ka politsei saab suuremat huvi üles näidata järelkontrolli tegemiseks

koostöös sotsiaaltöötajatega ning üheskoos leida parim võimalik lahendus. Analüüsist selgub, et suure osa saab ära teha vastajate sõnul kohalik omavalitsus, kelle ülesanne on ka järelevalve tagamine. Sotsiaaltöötajatega puutuvad rohkem kokku korrakaitsepolitseinikud ning üldiselt kiidavad politseinikud omavahelist koostööd. Kriminaalpolitsei ja prokuratuur teevad tihedamat koostööd ohvriabiga. Koostöös ohvriabiga viib prokuratuur läbi lepitusmenetlust. Lepitusmenetlus on kriminaalmenetluse lõpetamine otstarbekuse kaalutlusel ning osapoolte kokkuleppel. Lepitusmenetlus toimib üldjuhul kõige enam perevägivalla juhtumite puhul (KrMS 2016).

Üldiselt tõid vastajad välja, et omavaheline võrgutikutöö peaks olema efektiivsem ja selleläbi saaksid kõik panustada rohkemal määral süsteemsesse lähenemisse. Ootamatu asjaoluna ilmes pea kõikide intervjueritavate seisukoht, et eakate vastu suunatud vägivalda suhtutakse erinevate instantside poolt oluliselt pealiskaudsemalt kui näiteks laste- või naiste vastu suunatud vägivallajuhtumitesse. Hea võrdlusmomendina oligi positiivne tõdeda, et intervjueritud spetsialistid võrdsustasid eakaid ohvreid lastega, kes on tihti abitud ja vajavad suuremat tähelepanu. Tõenäoliselt on see tingitud sellest, et paljud eakad on pigem kodused ning ei suhtle aktiivselt väliskeskkonnaga. Kodudeks on kortermajad või maakodud, kus tihtipeale keegi ei märka või suuremas kogukonnas elades vahepeal ei taheta märgata, rääkimata sekkumisest või teavitamisest.

Vägivalla näol on tegemist väga delikaatse teemaga ning sellele tuleb läheneda äärmise ettevaatlikkuse ja taktitundega. Spetsialistide hinnangul oleks vajalik tagada koolituste süsteemsus ja järjepidevus igakülgse professionaalse abi pakkumiseks. Korraldada elanikkonnale suunatud teavitustegevusi teadlikkuse tõstmiseks erinevatest vägivallavormidest ja nende tagajärgedest ning rakendada muid ennetusmeetmeid.

Rääkides spetsialistide motiveeritusest, saab toetudes analüüsitulemustele väita, et ollakse motiveeritud antud teemaga tegelemisega. Ehkki vägagi kõnetas mind läbi viidud intervjuu, kus spetsialist oli arvamusel, et lähisuhtevägivalla infolehe täitmisega pingutab patrull üle ning kindlustab sellega oma seljatagust. Antud väite lükkaksin ma ümber, kuna minu arvates on lähisuhtevägivalla infolehe täitmine väga vajalik ning annab suuna sotsiaaltöötajale märkamiseks, et tegemist on probleemiga. Juhul kui patrullpolitseinikud sündmusel lähisuhtevägivalla infolehte ei täidaks, jääksid paljud eakad abita. Põhjuseks on sotsiaaltöötajale mitteedastatud informatsioon. Olen seisukohal, et selliste juhtumite

lahendamisse peaks suhtuma tõsidusega ning mitte nägema seal järjekordset tööülesannet. Erinevaid stereotüüpe on esindatud nii politseike kui sotsiaaltöötajate ringis. See võib olla tingitud sellest, et kui tõsiselt mingitesse vihjetesse ja kaebustesse suhtutakse. Vahepeal suhtutakse asjadesse lihtsamalt ning antakse kergekäelisemaid hinnanguid. Alati ei osata hinnata kindlaid ohumärke. Sellest tulenevalt ka tagasilöögid, mis võivad lõppeda kahjuks ka inimese surmaga. Sündmuskohal on politseiametnikul võimalus ka teavitada ohvrit abi saamise võimalustest, seda ka tehakse – pakutakse välja ohvriabi teenus. Nii nagu sotsiaalhoolekandetasutusel on ka politseil väga suur roll ohvri aitamises ning koostöös saab tekitada turvatunnet. Arvan, et iga nii-öelda uus tööülesanne pakub võimalust mingisugune juhtum paremini lahendada. Seega me ei saa väita, et keegi teeks oma tööd kehvasti aga me võiksime pingutada rohkem.

Politseitöös on samuti aspekte, mis muudavad raskeks järjepideva ennetuse. Heido (2015) toob välja, et politseis toimuvad pidevad reformid ning lisaks sellele on lähisuhtevägivalla juhtumite lahendamise väljaõpet saanud rohkem uurijad kui patrull- ja piirkonnapolitseinikud. Tihti peavad olema aga just patrull- ja piirkonnapolitseinikud need, kes võtavad otsuseid kiiresti vastu ning suudavad välja pakkuda lahenduse, ent vajalikud koolitused neil selle tarbeks hetkel puuduvad.

Eakate vastu suunatud vägivallajuhtumite käsitlemine on kindlasti teema, mis vajab täiendavat edasiuurimist ja süvitsi minemist. Hea oleks, kui antud teema oleks aktuaalsem ning selle kohta oleks rohkem kättesaadavat materjali. Lisaks on oluline, et ühiskonna teadlikus eakatevastasest vägivallast kasvaks ja riik näeks ette ka konkreetseid meetmeid vägivalla ennetamise, märkamise ja tagajärgedega tegelemiseks, kindlustades abi ja tugisüsteemid. Tulenevalt politseipraktikast on mitmeid juhtumeid, kus vägivallaepisoodid korduvad ning praegusel kujul süsteem kahjuks ei toimi. Nii sotsiaaltöötajate kui politsei seisukohalt on vaid üks kodukülastus ja teavitatus puudulik. Seega läbi teema tõstatamise suureneks spetsialistide teadlikkus ning ka ühiskond oleks paremini informeeritud, selle tulemusena hakkaksid ka teised kogukonna liikmed sellele rohkem tähelepanu pöörama. Kui on olemas teadlikkus oleme suutelised leidma ka lahenduse.

KOKKUVÕTE

Magistritöö „Eakate vastu suunatud vägivald politseinike tõlgendustes Lõuna prefektuuri näitel“ teema on aktuaalne, kuna Eestis pööratakse politseitöös varasemast enam tähelepanu vägivalla ennetamisele ja tõkestamisele. Seni ei ole uuritud politseinike kogemusi ja tõlgendusi antud teema valguses, kuid kuna politseinike roll probleemide lahendamisel on märkimisväärne, on oluline teada, kuidas suhtuvad politseinikud eakate vastu suunatud vägivalda. Magistritöö käsitles Lõuna prefektuuri politseitöö praktikat eakatevastase vägivalla osas nii politseinike endi ütluste, kui ka ühe Lõuna prefektuuriga vägivalla kuritegude alal kokku puutuva prokuröri kogemuste läbi. Töös analüüsiti teadlikust, probleeme, koostöövõimalusi, kogemusi ja spetsialistide ettepanekuid töökorralduse tõhustamiseks.

Tööst võib järeldada, et politsei puutub eakate vastu suunatud vägivallajuhtumitega igapäevaselt kokku ning kuigi spetsialistid ei ole varem mõelnud vägivalla tähendusele, on neil olemas nii teadmised kui kogemused tundmaks ära vaimset- ja füüsilist vägivalda. Ilmnes, et piirkonnapolitseinike koostöö sotsiaaltöötajatega on väga tihe, tunti puudust informatsioonist, mis jääb sageli politseinike või sotsiaaltöötajate andmebaasi. Politseil on valmisolek koostööks ning enda rollina nähakse turvalisuse tagamist ja informatsiooni edastamist sotsiaaltöötajatele. Sooviti võimalust keerulisemate juhtumite korral kaasata sotsiaal- ja ohvriabitöötajad juba reaalsele sündmuskohale. Kõlama jäi, et eakad on võrdsed teiste sihtgruppidega ning ei tohiks kannatada ega abist kõrvale jääda. Tähtsustati usaldusliku suhte tekkimist kannatanuga.

Tööst selgus, et politsei kokkupuude eaka vägivallaohvriga on tavaliselt pinnapealne ning kokkupuude lühiajaline. Põhilise probleemina toodi välja ohvri soovimatus juhtumist raporteerida ning raporteeritud juhtumite puhul olukorrast adekvaatse ülevaate saamise keerukus. Vägivallavormidest tunti ära nii vaimne- kui füüsiline vägivald ning kaudselt viidati ka majanduslikule vägivallale, mille osas oleks vajalik spetsialistide teadlikkust tõsta. Seega spetsialistid võiksid olla teadlikumad majanduslikust vägivallast kui eraldi seisvast vägivallavormist ning selle tagajärgedest ja mõjust eakale inimesele.

Eakate vastu suunatud vägivalldajuhtumite ennetamiseks ja teadlikkuse tõstmiseks toodi esile lisaressursi ja –koolituste vajadus antud valdkonnas. Tõdeti, et spetsialistidel ei ole sageli piisavalt aega süvendatult ohvriga tegelemiseks, tema julgustamiseks erinevate instantside poole pöördumisel ning ennetustööga antud valdkonnas.

Uurimust läbi viies leidsin sarnaselt spetsialistidega, et suuremat tähelepanu vajab spetsialistide koolitamine seoses eakate vastu suunatud vägivaldaga. Ehkki spetsialistid puutuvad eelpool nimetatud vägivaldavormiga praktikas kokku, ei teadvustata oma igapäevatöös eakate ohvrikäitumise eripärasid. Samuti usun, et vajalik oleks teha teavitustööd eakate seas, et julgustada neid politsei poole pöörduma ning tutvustama neile erinevaid vägivaldavorme, aitamaks neil identifitseerida olukordasid, kus nad on ohvriks langenud. Kindlasti nõustun spetsialistidega ka ressursivajaduse osas. Politseinikel ei ole sündmuskohal piisavalt aega probleemiga süvitsi tegelemiseks, ohvriga suhtlemiseks ning usaldusliku suhte loomiseks, kuna ootamas on juba järgmine väljakutse. Samuti on raske leida aega ennetustöö tegemiseks ning infovahetuseks sotsiaaltöötajatega.

Tehtud uurimusele toetudes usun, et Politsei- ja Piirivalveamet on väga koostööaldis ja õppimisele ning arenemisele suunatud organisatsioon, kus antud valdkonna osas nähakse küll arenguruumi, kuid asutusel on valmisolek probleemiga tegelemiseks.

Kasutatud kirjandus

1. *Abuse of older person* (2013). UNECE Policy brief on aging, 14.
2. *Aktiivsena vananemise arengukava 2013-2020*. (2013). Sotsiaalministeerium. Kasutatud 25.03.2016
https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/eesmargid_ja_tegevused/Sotsiaalhoolekanne/Eakatele/aktiivsena_vananemise_arengukava_2013-2020.pdf
3. Allaste, A.A, Võõbus, V. (2008). *Vägivald lähisuhtes: selle põhjused ja võimalikud lahendused*. Kasutatud 16.04.2016
<http://rahvatervis.ut.ee/bitstream/1/4021/1/Allaste%20ja%20V%c3%b5%c3%b5bus%2c%202008.pdf>
4. Allen, M., Perttu, S. (2010). *Sotsiaal- ja tervishoiu valdkonna õpetajad vägivalla vastu. Õpetaja käsiraamat*. Lisamaterjal. Helsingi ülikooli Palmenia Täienduskoolitus Keskus. Kasutatud 21.05.2016
http://www.palmenia.helsinki.fi/hevi/HEVI_Handbook_estonian.pdf
5. Allik, J., Möttus, R., Realo, A. (2011). *Intelligentsuse psühholoogia*. Tartu Ülikooli Kirjastus
6. Band-Winterstein, T. (2015). *Ageing in The Shadow of Violence: A Phenomenological Conceptual Framework for Understanding Elderly Women Who Experienced Lifelong IPV*.
7. Beekman, L. Traat, U. (2014). Kainus kaitseb kuritegude eest. *Eesti Päevaleht* 12.08.2014
8. Belšikov, J. (2010). *Kohtumine elusügisega. Kuidas väärilt vananeda*. Tallinn: Visiit Primo
9. Cohen, D., Crabtree B. (2006) *Qualitative Research Guidelines Project*. Kasutatud 24.04.2016
<http://www.qualres.org/HomeStru-3628.html>
10. Creswell, J.W. (1997). *Qualitative inquiry and Research Design: Choosing among Five traditions*: Sage Publications

11. Dass, R. (2015). *Ikka Siin. Kohanemine vanaduse, muutuste ja surmaga*. Kirjastus Pilgrim
21. *Definition and Typology of Violence*. (2016) Maailma Tervishoiu Organisatsiooni kodulehekülg. Kasutatud 09.04.2016
<http://www.who.int/violenceprevention/approach/definition/en/>
22. *Definition of an Older or Elderly Person*. Maailma Tervishoiuorganisatsiooni (WHO) kodulehekülg. Kasutatud 21.05.2016
<http://www.who.int/mediacentre/news/releases/2015/older-persons-day/en/>
23. *Elder Abuse*. (2015) Maailma Tervishoiu Organisatsiooni kodulehekülg. Kasutatud 21.05.2016
<http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs357/en/>
12. *Euroopa Nõukogu konventsioon naistevastase- ja koduvägivalla ennetamise ja selle vastu võitlemise kohta*. (2011). Council of Europe. Kasutatud: 30.04.2016
<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680464e70>
13. Fielding, N. (2003). *Interviewing*. London: Sage Publications.
14. Galtung, J. (2015). *Violence, Peace, and Peace Research*. *Journal of Peace Research*, Vol. 6, No. 3 (1969). Kasutatud 23.04.2016
15. Heido, R. (2015). *Lepitusmenetlus*. Õppematerjal aines: sooline vägivald. Avaldamata materjal.
16. Heido, R. (2015). *Politsei*. Õppematerjal aines: sooline vägivald. Avaldamata materjal.
17. Heisler, C.J, Bolton, Q.D. (2006). *Self-Neglect: Implications for Prosecutors*. Kasutatud 26.05.2016
http://www.kogu.ee/wp-content/uploads/2014/05/EIA_lowres.pdf
24. Jones, H., Powell, J.L (2006). *Old age vulnerability and sexual violence; implications for knowledge and practice*. *International Nursing Review* 53.

25. *Juhendmaterjal bakalaureusetöö koostamiseks sotsioloogia ning sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika erialal.* (2016). Tartu Ülikool
26. Kaasik, J. (2007). *Kogukonnakeskne politseitöö. Ülevaade teooriast ja praktikast.* Sisekaitseakadeemia kirjastus
27. Kase, H. (2004). *Lähisuhtevägivald.* Eesti Avatud Ühiskonna Instituut.
28. Kergandberg, E., Sillaots, M. (2006). *Kriminaalmenetlus.* Tallinna Raamatutrükikoda.
29. Kiilaspää, V. (1999). *Vananemine ja kuidas seda mõista.*
http://www.parkinson.ee/artiklid/ej_1999sept_vananemine.pdf
 (kasutatud:19.01.2016)
30. Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus 30.12.2015, RT I 1993, 37, 558.
 Kasutatud 04.05.2016
<https://www.riigiteataja.ee/akt/130122015082?leiaKehtiv>
31. *Koostöös loome turvalisust.* (2016). Politsei- ja Piirivalveameti kodulehekülg.
 Kasutatud 15.03.2016
<https://www.politsei.ee/et/organisatsioon/politsei-ja-piirivalveamet/>
32. Kosberg, J.I. (2014). Rosalie Wolf Memorial Lecture: *Reconsidering Assumptions Regarding Men as Elder Abuse Perpetrators and as Elder Abuse Victims.*
33. Kriminaalmenetluse seadustik (2016), RT I, 20.05.2016. Kasutatud 22.05.2016
<https://www.riigiteataja.ee/akt/106012016019?leiaKehtiv>
34. *Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018.* (2010). Justiitsministeerium.
 Kasutatud 23.05.2016
http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumentid/kriminaalpoliitika_arengusuundade_seletuskiri_2018.pdf
35. Krug, E.G., Dahlberg, L.L, Mercy, J.A, Zwi, A.B, Lozano, R. (2002). *World Report on Violence and Health.* World Health Organization: Geneva. Kasutatud 16.04.2016
http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/42495/1/9241545615_eng.pdf
36. Laan, T., Reitelmann E., Soo, K. (2012). *Sooline vägivald ja perevägivald. Käsiraamat põhikooli õpetajale.* ENÜ Sihtasutus
37. Laherand, M-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis.* Tallinn: Infotrükk

38. Linno, M., Soo, K., Strömpl, J. (2011) *Perevägivalla levikut soodustavad riskid ja perevägivalla ulatus praktikute hinnangutes*. Kasutatud 19.01.2016
http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumentid/perevagivalla_juhis_kovidele_veebi.pdf
39. *Lähisuhtevägivald* (2016). Politsei- ja Piirivalveameti kodulehekülg. Kasutatud 17.05.2016
<https://www.politsei.ee/et/nouanded/lahisuhtevagivald/>
40. *Lähisuhtevägivalla juhtumitele reageerimise ja ohvriabile info edastamise juhend* (2012). Politsei peadirektori käskkiri nr 1.1-1/378
41. Maailma Tervishoiu Organisatsioon (WHO). (2008) *A Global Response to Elder Abuse and Neglect: Building Primary Health Care Capacity to Deal with the Problem Worldwide: Main Report*. Geneva
42. *Mis on kuriteoennetus?* (2016). Kriminaalpoliitika kodulehekülg. Kasutatud 21.05.2016
<http://www.kriminaalpoliitika.ee/et/kuriteoennetus/mis-kuriteoennetus>
18. *Naistevastane vägivald: Euroopa Liitu hõlmav uuring*. (2014). European Union Agency For Fundamental Rights. Kasutatud: 24.05.2016
http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-at-a-glance-oct14_et.pdf
43. Neuman, W. L. (2006). *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches. Sixth Edition*. USA: University of Wisconsin
44. *Ohvriabi* (2016). Kriminaalpoliitika kodulehekülg. Kasutatud 21.05.2016
<http://www.kriminaalpoliitika.ee/et/perevagivalla-vorgustik/ohvriabi>
45. Paal, K. (2013). *Elu jooksul läbi elatud võörkohtlemise tõlgendamine eaka eluloonarratiivi põhjal*. Magistritöö. Tartu Ülikool, Sotsiaal- ja haridusteaduskond
46. Parkja, K. Otter-Üprus, F. (2002). *Ohvriabi käsiraamat*. Kuriteoohvrite Toetamise Ühing Ohvriabi
47. *Patrullpolitseiniku ametijuhend* (2012). Politsei- ja Piirivalveameti peadirektori käskkiri nr 318

48. Perekonnaseadus (12.03.2015), RT I 2009, 60, 395. Kasutatud 04.05.2016
<https://www.riigiteataja.ee/akt/112032015099>
49. Perel-Levin, S. (2008). *Discussing Screening for Elder Abuse at Primary Health Care Level*. Kasutatud: 28.05.2016
http://www.who.int/ageing/publications/Discussing_Elder_Abuseweb.pdf
50. Perttu, S., Kaselitz, V. (2006). *Kuidas aidata perekonda, milles esineb vägivalda – juhised tervishoiutöötajale*
http://naistetugi.ee/wp-content/uploads/2014/07/Meedikute_k%C3%A4siraamat.pdf
(kasutatud: 19.05.2016)
51. *Piirkondliku politseitöö juhend* (2014). Politsei- ja Piirivalveameti peadirektori käskkiri nr 1.1-1/380
52. *Politsei- ja Piirivalve ennetustegevuste juhend* (2015). Avaldamata materjal.
53. Politsei- ja Piirivalveamet. Lõuna prefektuuri haldusalas toime pandud lähisuhtevägivalla juhtumid 2015-2016. Statistilised andmed politsei andmekogu infosüsteem ALIS põhjal. Saadud 23.05.2016
54. Politsei- ja Piirivalveamet. Lõuna prefektuuri haldusalas toime pandud eakate vastased kuriteod 2013-2015. Statistilised andmed politsei andmekogu infosüsteem ALIS põhjal. Saadud 11.04.2016
55. Politsei- ja Piirivalveameti ennetustegevuste aastaplaan (2016). Avaldamata materjal
56. Politsei- ja Piirivalveameti põhimäärus (2014), 17.07.2014 nr 1-1/33. Kasutatud 23.04.2016
<https://www.politsei.ee/dotAsset/370181.pdf>
57. Randoja, M. (2009). *Leibkondade elamistingimused*. Eesti Statistika teemaleht nr 2
58. *Siseturvalisuse arengukava 2015-2020*. (2015). Siseministeerium. Kasutatud 23.05.2016
https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/dokumendid/Arengukavad/siseturvalisuse_arengukava_2015-2020_kodulehele.pdf
59. Soo, K (2015). *Meeste vägivallakogemused ja vägivallaga seotud hoiakud. Eesti meeste hoiakute ja käitumise uuring: tervis, haridus, tööhõive, ränne ja pereelu*. Tartu Ülikool

60. Sotsiaaltoolekande seadus (30.12.2015), RT I, 30.12.2015. Kasutatud 04.05.2016
<https://www.riigiteataja.ee/akt/130122015005?leiaKehtiv>
61. Summers, R.W., Hoffmann, A.M. (2006). *Elder Abuse. A Public Health Perspective*.
19. Toots, A., Kiivet, R-L., Kerem, Põder, K. Eesti Inimarengu Aruanne 2012/ 2013. *Eesti maailmas*. Tallinn, 2013. Kasutatud 27.05.2016
<http://www.kogu.ee/wp-content/uploads/2013/05/EIA20122013.pdf>
62. Tuherm, M. (2012). *Maal elavate eakate väärkohtlemisest viie Järvamaa valla näitel. Sotsiaaltöö ajakiri 2012 (2)*
63. Tulva, T. (2004). *Vananemine ja põlvkondadevaheline sidusus. Teadusartiklite kogumik*. Tallinn 2004.
64. Tulva, T. (2008). *Eakate vananemise kogemused Eestis ja Soomes*. Tallinna Ülikooli Kirjastus
65. *Vaimse tervise strateegia 2016-2025*. (2016) VATEK. Kasutatud: 21.05.2016
[http://vatek.ee/wp-content/uploads/2016/04/Vaimse tervise headolu strateegia 2016-2025_30.03.2016.pdf](http://vatek.ee/wp-content/uploads/2016/04/Vaimse_tervise_headolu_strateegia_2016-2025_30.03.2016.pdf)
66. Walsh, C.A., Olson, J.L., Ploeg, J., Lohfeld, L., MacMillan, H.L. (2010). *Elder Abuse and Oppression: Voices of Marginalized Elders*
67. *Violence*. (2016). Maailma Tervishoiu Organisatsiooni kodulehekül. Kasutatud 28.05.2016
<http://www.who.int/topics/violence/en/>
68. *Vägivalla ennetamise strateegia aastateks 2015-2020*. (2015) Sotsiaalministeerium. Kasutatud: 09.04.2016
http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumentid/ves_2015-2020_1.pdf

Lisa 1 Intervjuuküsimused

- Sissejuhatus
- Tutvumine
- Uurimuse tutvustamine
- *Töökogemus politseisüsteemis*
- *Haridus*
- *Ametikoht*

Viimasel ajal räägitakse palju väärkohtlemisest ja lähisuhtevägivallast. Antud intervjuu jooksul võite vabalt väljendada oma kogemusi, tundeid ja mõtteid seoses uuritavaga.

1. Mis on vägivald?
2. Kes on Teie hinnangul eakas?
3. Millised on teie töölased kokkupuuted eakate vastu suunatud vägivallajuhtumitega?
4. Palun kirjeldage ühte juhtumit, millega olete kokku puutunud tööalaselt, kus vägivallaohvriks on eakas?
5. Millised on Teie kogemused/praktikad olnud eakate vastu suunatud vägivallajuhtumite lahendamisel?
6. Kuidas lahendatakse juhtumeid, kus kannatajaks on eakas?
7. Millised võimalused on eakal abi saamiseks?
8. Mida Teie arvates saaks politseinikud teha, et efektiivsemalt lahendada eakate vägivalda puudutavaid sündmusi?
9. Missugune on Teie tööalane kokkupuude sotsiaal- ja ohvriabi töötajatega?

10. Missuguseid kitsaskohti näete eakate vastu suunatud vägivallajuhtumite lahendamisel?
11. Millised võimalusi näete täna Teie, et eakate vastu suunatud vägivallajuhtumeid oleks vähem?
12. Milline on Teie arvamus riikliku poliitika seisukohalt, mida peaks muutma?
13. Kui oluliseks teemaks Teie eakate vastu suunatud vägivalda peate?
14. Millised on Teiepoolsed ettepanekud politsei tegevuse muutmisel?
15. Kuidas Te hindate oma teadlikkust eakate vastu suunatud vägivallast?

Tänan Teid antud intervjuu eest!

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Greten Sööl

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Eakate vastu suunatud vägivald politseinike tõlgendustes Lõuna prefektuuri näitel“, mille juhendaja on Reeli Sirotkina
 - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 31.mai, 2016